

Ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu

MIGRĀCIJA
UN TIESĪBAS:
VEIDOJOT
NĀKOTNI
KOPĀ

MATERIĀLS DARBAM AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

RĪGAS SKOLU PIEREDZE

2017

SATURS

▶ PROJEKTA "AMITIE CODE" APRAKSTS.....	2
▶ SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS.....	5
▶ RĪGAS PAŠVALDĪBAS IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI.....	8
▶ SECINĀJUMI PAR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNU IEKĻAUSĀNOS SKOLĀ.....	12
▶ IETEIKUMI PEDAGOGIEM DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM.....	14
▶ IETEIKUMI IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU ADMINISTRĀCIJAI DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM.....	18
▶ IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒM NEPIECIEŠAMĀIS ATBALSTS NO VALSTS UN PAŠVALDĪBU INSTITŪCIJĀM.....	20
▶ SITUĀCIJAS, GADĪJUMI, PEDAGOGU PIEREDZES STĀSTI.....	21
1. Atbalsta sistēma izglītības iestādē skolēniem jauniebraucējiem.....	21
2. Ģimenes un izglītības iestādes sadarbības izšķirošā loma.....	23
3. Starpkultūru saskarsme mācību un sadzīves situācijās.....	26
4. Patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšana – ar ko jārēķinās izglītības iestādei.....	27
5. Individuāla apmācība: priekšrocības un izaicinājumi.....	31
6. Diasporas skolas panākumu atslēga – ārpusstundu darbs.....	33
7. Skolēni reemigranti.....	34
8. Interesu izglītība kā integrācijas iespēja.....	36
▶ NODERĪGAS SAITES UN INFORMĀCIJAS AVOTI DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM.....	38
▶ PIELIKUMS NR. 1.....	39

PROJEKTA "AMITIE CODE" APRAKSTS

Šodien migrācija ir diskusiju uzmanības centrā visā Eiropā. Migrācijas redzamie cēloņi un sekas, tādas kā klimata izmaiņas, cilvēktiesību pārkāpumi, konflikti un demogrāfiskās izmaiņas Eiropas pilsētās, liek mums rīkoties ne tikai sniedzot humanitāro palīdzību, bet lielākoties izmantojot attīstības sadarbību. Viena no lietām, kas raksturoja Eiropas Savienības attīstības sadarbības politiku 2015.gadā, kas Eiropā bija veltīts attīstībai, bija tas, ka ES dalībvalstis apvienoja savus centienus, lai nodrošinātu labāku sadarbību un izvairītos no nevajadzīgās atkārtotas iejaukšanās trešajās valstīs, pateicoties tam, ka pirmo reizi tika veikta kopīgas rīcības/pieejas plānošana. Šajā kontekstā, AMITIE CODE (*Capitalizing On DEvelopment*, latviski "Gūstot labumu no attīstības") ir attīstības izglītības projekts, kas izplata un popularizē iepriekšējā projekta AMITIE (*Awareness raising on Migrations, development and human rights through local partnerships*) rezultātus. Projekts ir iesaistījis sešas Eiropas Savienības valstis (Francija, Itālija, Latvija, Portugāle, Spānija un Vācija), divus reģionus (Emilija-Romanja un Andalūzija) un astoņas pilsētas (Boloņa, Hamburga, Redžio Emilija, Rīga, Lureša, Lisabona, Tulūza un Sevija).

Trīs gadu garumā projektā notika dažādu pasākumu īstenošana vietējā līmenī, kuru mērķauditorija bija iedzīvotāji, pedagogi, pašvaldības darbinieki, sociālie darbinieki un jaunieši.

Pedagogiem un pašvaldības darbiniekiem tika piedāvātas inovatīvas izglītības aktivitātes, jaunieši tika iesaistīti semināros par cilvēktiesību ievērošanas veicināšanu, īsfilmu veidošana katrā projekta dalībvalstī par migrācijas jautājumiem, visās partneru valstīs organizēts ceļojošs kino festivāls, kā arī katra projekta dalībvalsts organizē pasākumus un iniciatīvas plašsaziņas līdzekļos, lai izplatītu projekta ziņojumus un rezultātus un veicinātu iedzīvotāju piedalīšanos un iesaistīšanos.

Informācija par semināriem pedagogiem

Projekta AMITIE CODE ietvaros Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments (turpmāk – IKSD) sadarbībā ar biedrību „Latvijas cilvēktiesību centrs” laika posmā no 2016.gada aprīļa līdz 2017.gada martam organizēja trīs mācību semināru ciklus Rīgas izglītības iestāžu pedagogiem par tēmu „Migrācija, attīstība un cilvēktiesības”.

Mācību semināru mērķi:

- veicināt pedagogu izpratni par migrāciju, cilvēktiesībām un attīstību un attīstīt skolotāju iemaņas un prasmes darbam ar skolēniem par šīm tēmām;
- izglītēt pedagogus par praktiskiem instrumentiem – metodēm un to pielietošanas pamatprincipiem, runājot par augstāk minētām tēmām, kā arī attīstīt viņu kompetences neformālās izglītības metožu pielietošanā.

Mācību semināru mērķa grupa: pedagogi, kas jau strādā vai kam varētu būt saskarsme ar nesen Latvijā iebrukušajiem bērniem/jauniešiem un tiem, kas atgriezušies pēc ilgākas dzīves ārzemēs, kuriem jāpalīdz iekļauties izglītības procesā Latvijā.

Mācību semināri tika organizēti sadarbībā ar **lektoriem un ekspertiem no valsts, pašvaldības iestādēm, nevalstiskajām organizācijām un universitātēm:** Latviešu valodas aģentūru, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, Kultūras ministriju, biedrību “Latvijas Cilvēktiesību centrs”, biedrībām “Latvijas Platforma attīstības sadarbībai”, “Izglītības attīstības

centrs", "Arābu kultūras centrs", "Līdzdalības platforma", Malta Migrantu patvēruma un atbalsta fonds, Rīgas Stradiņa universitāti, Latvijas Universitāti, Rīgas 15.vidusskolu, Rīgas 95.vidusskolu, Rīgas Pļavnieku pamatskolu, kā arī neatkarīgo izglītības eksperti Liesmu Osi.

Ņemot vērā Boloņas universitātes vadlīnijas un situāciju Rīgas vispārējās izglītības iestādēs migrācijas jomā tika izstrādāti šādi mācību moduļi mācību semināriem Latvijā:

- ✓ Migrācija pasaulē un Latvijā: tendences, fakti, skaitļi. Migrācijas ietekme uz sabiedrību, ieguvumi no migrācijas, migrācijas saikne ar cilvēktiesībām
- ✓ Migrācijas globālais konteksts un tā ietekme uz situāciju Latvijā
- ✓ Malta pieredze patvēruma meklētāju integrācijā, tai skaitā bērnu iekļaušanu izglītības sistēmā
- ✓ Atbalsta pasākumi imigrantu izcelsmes skolēnu integrācijai skolā un sabiedrībā Norvēģijā
- ✓ Mediju loma migrācijas atspoguļojumā un ietekme uz sabiedrību
- ✓ Izglītība cilvēktiesību jomā. Skolas, skolotāju un skolēnu loma cilvēktiesību veicināšanā
- ✓ Arābu sievietes XXI gadsimtā. Diskusija par arābu pasauli, kultūru, stereotipiem
- ✓ Mācīšana un mācīšanās migrācijas kontekstā
- ✓ Starpkultūru komunikācija izglītības vidē. Pedagoģiskās stratēģijas starpkultūru dialoga veidošanai multikulturālās klasēs
- ✓ Mācību procesa organizēšana multikulturālajā klasē, valodas apguve, problēmas, iespējas. Mācību procesā izmantojamie mācību līdzekļi un informāciju tehnoloģijas
- ✓ Kā strādāt ar skolēniem, kuri nezina vai slikti zina latviešu valodu. Skolu labās prakses piemēri

Tika noorganizēti divi četru dienu semināri (36 akadēmiskās stundas) un viens trīs dienu seminārs (30 akadēmiskās stundas). Kopumā visos semināru ciklos piedalījās 94 skolotāji un izglītības darbinieki.

Semināru saturs pēc katra cikla tika izvērtēts un uzlabots, ko pierāda arī semināru novērtējums pēc katra semināru cikla: attiecīgi 4.43, 4.56 punkti un 4.92 punkti no maksimāli iespējamajiem 5 punktiem. Semināra dalībnieki atzina tos par ļoti lietderīgiem, jo semināros tika sniegta gan teorētiskā informācija par migrācijas procesiem un darbu ar jauniebraucēju bērniem, gan rīkotas praktiskās aktivitātes, pielietojot praksē iegūto teorētisko bāzi, gan gana daudz laika tika atvēlēts diskusijām un pieredzes apmaiņai starp dalībniekiem.

Informācija par projektu, t.sk. mācību semināriem ir pieejama RD IKSD mājas lapā sadaļā "AMITIE CODE projekts": <http://www.iksd.riga.lv/public/68666.html> un projekta mājas lapā <http://amitiecode.eu/>

Lai papildinātu gan mācību semināros izglīto pedagogu izpratni un zināšanas, kā arī dotu iespēju arī citiem pedagogiem un izglītības darbiniekiem papildināt savas zināšanas un izpratni par situāciju Rīgas skolās saistībā ar migrāciju, jauniebraucēju bērnu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā un konkrētajā skolā 2017. gada februārī – maijā sadarbībā ar biedrību "Izglītības attīstības centrs" tika veikta situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs. Materiāls sniedz gan priekšstatu par pašreizējo situāciju izglītības iestādēs, gan piedāvā konkrētu situāciju aprakstus darba ar jauniebraucēju bērniem un viņu vecākiem, kas var palīdzēt citiem izglītības darbiniekiem atrast risinājumu darbā ar šādiem bērniem un viņu vecākiem.

SITUĀCIJAS IZPĒTES APKOPOJUMS

PAR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNU IEKĻAUŠANOS RĪGAS PAŠVALDĪBAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

SITUĀCIJAS IZPĒTES METODIKA

Izpēti veica biedrība "Izglītības attīstības centrs" sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu.

Šīs izpētes mērķi ir:

1. noskaidrot situāciju Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs ar jauniebraucēju un reemigrantu integrāciju un veikt salīdzinošo analīzi ar 2014. gada situācijas izpēti par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas izglītības iestādēs;
2. apkopot izglītības iestāžu pieredzi un sagatavot ieteikumus jauniebraucēju un reemigrantu bērnu veiksmīgākai iekļaušanai izglītības iestādē un sistēmā kopumā.

Situācijas izpēti un rezultātu apkopošana tika veikta 2017. gada februārī – maijā. Tika iegūti kvantitatīvi un kvalitatīvi dati – pedagogu un izglītības iestādes administrācijas, kas darbojas ar iebraucējiem, viedokļi un pieredzes stāsti; elektroniskās aptaujas dati no visām Rīgas pašvaldības izglītības iestādēm; veikta statistisko rādītāju un interneta resursu analīze, kā arī veikta salīdzinošā analīze, salīdzinot tos ar 2014. gada Situācijas izpēti par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas izglītības iestādēs datiem¹.

Situācijas izpētei Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs tika izmantotas šādas metodes:

- Aptaujas anketa par jauniebraucējiem izglītības iestādēs un nepieciešamo atbalstu sagatavota www.visidati.lv un aptaujātas visas 115 Rīgas pašvaldības izglītības iestādes (anketas paraugs pielikumā nr.1);
- divas fokusa grupu diskusijas un 11 intervijas ar skolotājiem un administrāciju, kurās piedalījās 9 Rīgas izglītības iestāžu pedagogi un administrācijas pārstāvji, katras sarunas ilgums 1–2 stundas;
- Dokumentu, statistikas datu un interneta resursu izpēti.

Izpēti rezultāti, secinājumi, ieteikumi un pieredzes stāsti apkopoti šajā ziņojumā.

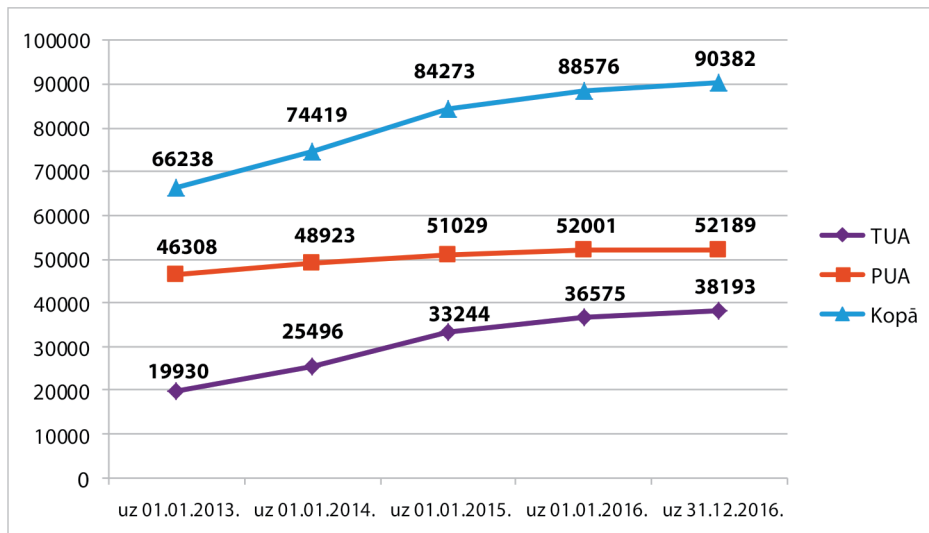
Paldies visiem pedagogiem un izglītības iestāžu administrācijas pārstāvjiem, kas piedalījās intervijās un fokusa grupu diskusijās!

Rīgas Pļavnieku pamatskola
Rīgas 10. vidusskola
Rīgas 31. vidusskola
Rīgas Juglas vidusskola
Rīgas Natālijas Draudziņas vidusskola
Rīgas Ukrainu vidusskola
Rīgas Ziemeļvalstu ģimnāzija
Rīgas Zolitūdes ģimnāzija
Bērnu un jauniešu centrs "Rīgas Skolēnu pils"

¹ <http://www.iac.edu.lv/izdevumi-un-petijumi/petijumi/>

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem² 01.01.2017. Latvijā dzīvoja 2 129 320 iedzīvotāju, tai skaitā 1 796 608 (84,37%) Latvijas pilsoņu, 242 560 (11,39 %) Latvijas nepilsoņu un ap 90 000 (aptuveni 4%) personu, kas šeit uzturas ar pastāvīgām un termiņuzturēšanās atļaujām jeb ārzemnieki. Procentuāli Latvijā joprojām ir maz jauniebraucēju, bet kopumā to skaits katru gadu turpina pieaugt (1.attēls).

1. attēls. Derīgās termiņuzturēšanās (TUA) un pastāvīgās uzturēšanās (PUA) atļaujas 2013.–2016. gadā (pēc PMLP datiem)

Zemāk tabulā redzams Latvijas iedzīvotāju – trešo valstu pilsoņu sadalījums pēc valstiskās piederības 2014. un 2017. gadā. Kopš 2014.gada būtiski ir pieaudzis ārvalstu pilsoņu skaits no Krievijas, Ukrainas, Uzbekistānas un Ķīnas.

1.tabula

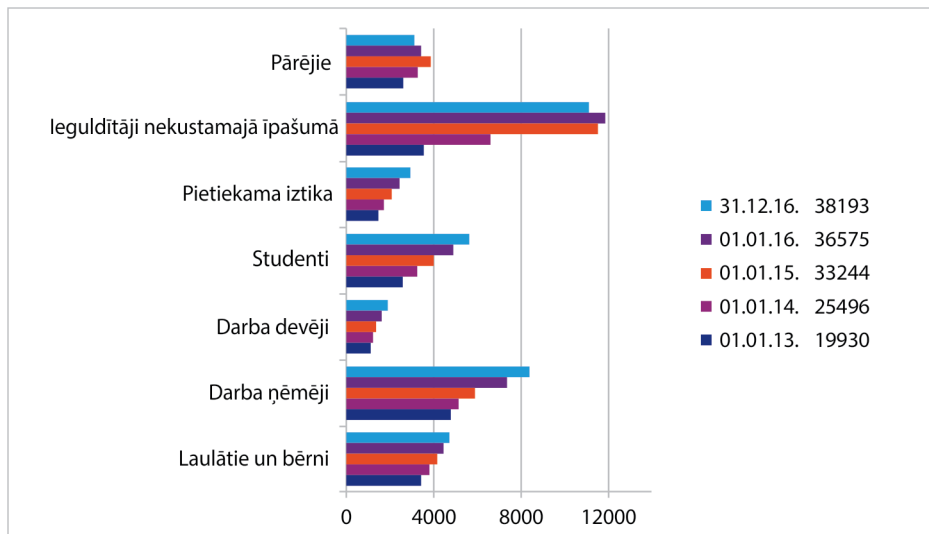
Nr.p.k.	Valsts	Latvijā dzīvojošo trešo valstu pilsoņu skaits 2014.gadā ³	Latvijā dzīvojošo trešo valstu pilsoņu skaits 2017.gadā ⁴
1.	Krievija	48873	55440
2.	Ukraina	3988	6442
3.	Baltkrievija	2496	3034
4.	Uzbekistāna	863	1641
5.	Kazahstāna	620	772
6.	ASV	556	575
7.	Ķīna	548	1192
8.	Azerbaidžāna	366	521
9.	Izraēla	353	405
10.	Gruzija	301	293

² http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/iedzivotaju%20re%C4%A3istrs/07022017/ISVP_Pasvaldibas_pec_VPD.pdf

³ http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/01072013/01.01.2014/ISVP_Latvija_pec_VPD.pdf

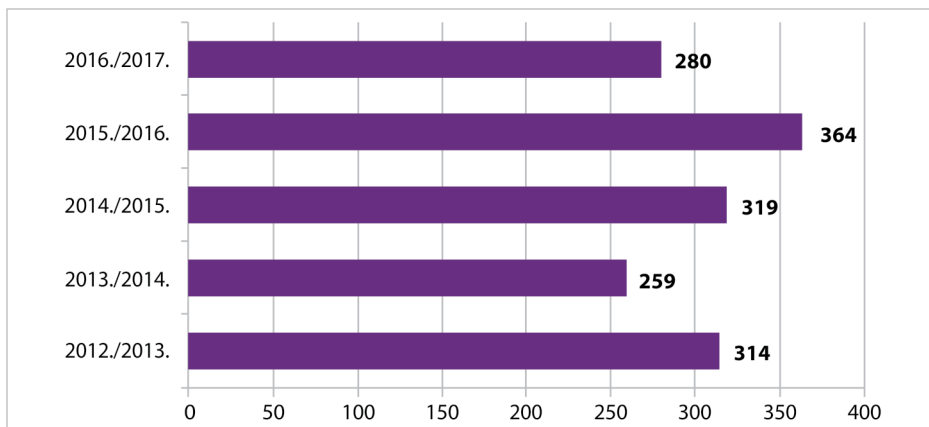
⁴ http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/iedzivotaju%20re%C4%A3istrs/07022017/ISVP_Latvija_pec_VPD.pdf

Pēdējo 5 gadu laikā biežāk minētie iemesli, kādēļ iebraucēji uzturas mūsu valstī, nemainīgi ir investīcijas, darbs, studijas un ģimenes apvienošana (2. attēls)⁵.

2. attēls. Derīgo termiņuzturēšanās atļaujas pēc to iemesliem

Gan 2014.gada, gan 2017.gada statistikas dati rāda, ka visvairāk ārzemnieku apmetas uz dzīvi Rīgā – 55 %, 26 % ārzemnieku apmetas uz dzīvi pārējās republikas pilsētās un 19 % Latvijas novados. Republikas pilsētās ar lielāko ārzemnieku skaitu ir Daugavpils (6,9% ārzemnieku), Jūrmala (6,4 %) un Liepāja⁶ (6,4 %).

3. attēls. Ārzemju skolēnu skaits Rīgas izglītības iestādēs

Pēc Valsts izglītības informācijas sistēmas datiem pēdējos 5 gados vērojams, ka Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs ik gadu mācās aptuveni 300 ārzemju skolēnu no dažādām pasaules valstīm⁷ (3. attēls). Skolēnu skaits katru gadu ir mainīgs, tomēr ārzemju skolēni izglītības iestādēs ir ikdienas realitāte.

⁵ PMLP sniegtie dati

⁶ http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/ledzivotaju%20re%C4%A3istrs/07022017/ISPP_Pasvaldibas_pec_VPD.pdf

⁷ Dati tiek apkopoti reizi gadā

2013./2014. mācību gadā Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs visvairāk mācījās skolēnu no Krievijas (93), Lielbritānijas (37), Baltkrievijas (15), Ukrainas (13), Vācijas (12), Lietuvas (11), Polijas (8), kā arī no Urugvajas (7), Izraēlas (5), Gruzijas (5), Igaunijas (5), Kazahstānas (4), Venecuēlas (4), Azerbaidžānas (4), Spānijas (4), Taizemes (4), Ķīnas (3), Moldovas (3), Afganistānas (2), ASV (2), Īrijas (2), Itālijas (2), Beļģijas (1), Bulgārijas (1), Kirgizstānas (1), Korejas (1), Austrijas (1), Kostarikas (1), Norvēģijas (1), Portugāles (1), Uzbekistānas (1) un citām ārvalstīm (5).

2016./2017. mācību gadā joprojām visvairāk skolēnu Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs ir no Krievijas (115), Ukrainas (23), Baltkrievijas (20), Lielbritānijas (19), Kazahstānas (11), Lietuvas (10), Ķīnas (6), Vācijas (6), ASV (5), Itālijas (5), pa 4 skolēniem no Azerbaidžānas, Izraēlas, Sīrijas, Polijas, 3 no Afganistānas un pa 1 vai 2 skolēniem no dažādām valstīm: Armēnijas, Ēģiptes, Gruzijas, Moldovas Republikas, Hondurasas, Irākas, Norvēģijas, Taizemes, Somijas, Dānijas, Spānijas, Luksemburgas, Maltas, Indijas, Īrijas, Igaunijas, Grieķijas, Islandes, Šveices, Turcijas, Meksikas, u. c. Ja salīdzinām šos datus ar datiem par valstīm, no kurām Latvijā cilvēki ierodas uz dzīvi (tabula 3.lpp), tad valstu pārstāvēniecība ir līdzīga: visvairāk trešo valstu valsts piederīgo Latvijā ir no Krievijas (ar lielu pārsvaru ieceļotāju skaita ziņā), tai seko Ukraina un Baltkrievija.

Visvairāk ārzemju skolēnu 2016./2017. mācību gadā mācās Rīgas Zolitūdes ģimnāzijā (56 skolēni), Rīgas 22. vidusskolā (51) un Puškina licejā (23). Tāpat ārzemju skolēni mācās Pļavnieku pamatskolā (11), Rīgas 72. vidusskolā (10), pa 9 Rīgas 34. vidusskolā, Rīgas 61. vidusskolā, Rīgas 33. vidusskolā, Rīgas 15. vidusskolā un Rīgas Ostvalda vidusskolā, pa 7 skolēniem Rīgas Rinūžu vidusskolā, Rīgas 13. vidusskolā un Rīgas 86. vidusskolā. Ārzemju skolēnu skaits izglītības iestādēs ir mainīgs gan pa mācību gadiem, gan mācību gada ietvaros. Salīdzinājumā ar iepriekšējo 2015./2016. mācību gadu, tad Rīgas Zolitūdes ģimnāzijā mācījās 61 ārzemju skolēns, Rīgas 22. vidusskolā – 64 skolēni, Puškina licejā – 14 skolēni, arī Rīgas Ostvalda vidusskolā (35), Rīgas 10. vidusskolā (37) bija liels šo skolēnu skaits. Ārzemju skolēnu skaits ir grūti prognozējams.

Lai sekmētu latviešu valodas apguvi un veicinātu skolēnu iekļaušanos mācību procesā, Rīgas pilsētas pašvaldība turpina piešķirt finansējumu pedagogu darba samaksai latviešu valodas mācīšanai reemigrējošiem skolēniem un jauniebraucējiem. No 2014. gada šie skolēni vienu mācību gadu var mācīties latviešu valodu vēl divas stundas nedēļā papildus mācību plānā paredzētajām. Rīkojums par papildu finansējuma piešķiršanu tiek izdots divas reizes gadā, ja nepieciešams – arī vairākas reizes, lai tiktu iekļauti visi skolēni, kuri tikko iebruukuši valstī, uzsākuši mācības skolā un kuriem tas ir nepieciešams.

Šajā tabulā redzams RD finansēto skolēnu skaits katru pusgadu kopš 2014. gada janvāra. Finansējuma saņēmēju skaits ar katru gadu ir pieaudzis: 2014. gadā to saņēmuši 134 skolēni, 2015. gadā – 331 skolēns, 2016. gadā – 406 skolēni.

2014. gada janvāris – maijs	65 skolēni
2014. gada septembris – decembris	69 skolēni
2015. gada janvāris – maijs	113 skolēni
2015. gada septembris – decembris	218 skolēni
2016. gada janvāris – maijs	248 skolēni
2016. gada septembris – decembris	158 skolēni
2017. gada janvāris – maijs	185 skolēni

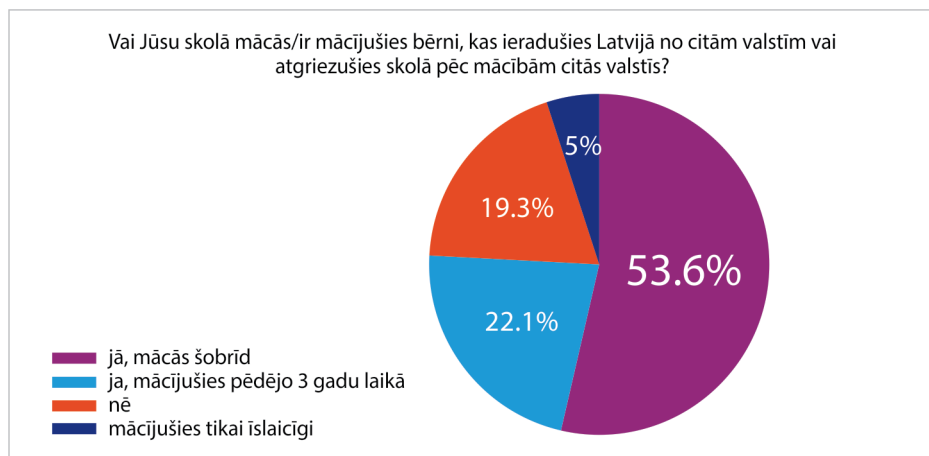
Pašvaldība finansē papildu stundas latviešu valodā arī bērniem, kuri ieguvuši bēgļa vai alternatīvo statusu Latvijā un turpina mācības Rīgas izglītības iestādēs.

Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs mācās arī apmaiņas valstu skolēni ārzemnieki, kuri skolās mācās pusgadu vai pilnu mācību gadu, diplomātiskā korpusa pārstāvēniecību darbinieku ģimenes locekļi, kas skolā mācās vienu vai vairākus gadus, kā arī patvēruma meklētāju un bēgļu bērni, kuru uzturēšanās skolā Latvijā dažkārt ir pavisam īslaicīga.

RĪGAS PAŠVALDĪBAS IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI

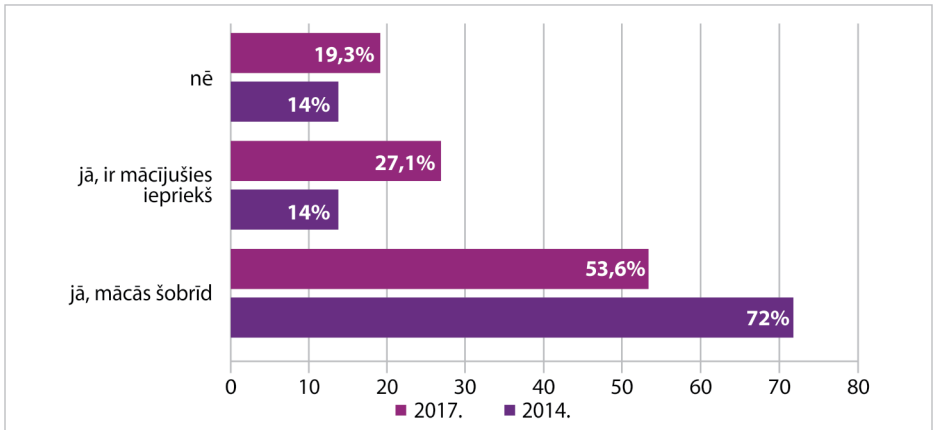
Lai noskaidrotu situāciju ar jauniebraucējiem un reemigrantiem Rīgas izglītības iestādēs, tika veikta anketēšana: 2017. gada martā anketas aizpildīja visas 115 Rīgas pašvaldības izglītības iestādes. Šajā aprakstā 2017. gada marta izpētes dati tiek salīdzināti ar 2014. gada februārī – martā iegūtajiem datiem no 94 Rīgas izglītības iestādēm, kuras bija iesaistījušās aptaujā, jeb 80 % no 118 Rīgas pašvaldības izglītības iestādēm.

2017. gada aptauja parāda, ka 3/4 Rīgas izglītības iestāžu ir pieredze ar jauniebraucēju un reemigrantu bērnu integrāciju izglītības iestādē. Aptaujā vairāk nekā 75 % izglītības iestāžu atzina, ka tajās šobrīd mācās (53,6 %) vai pēdējo 3 gadu laikā ir mācījušies (22,1 %) jauniebraucēju un reemigrantu bērni (4. attēls). Aptuveni ceturtdaļa (24,3 %) Rīgas izglītības iestāžu norāda, ka jauniebraucēju un reemigrantu bērni nemācās (19,3 %) vai ar šiem bērniem saskārušās īslaicīgi (5 %). Tātad lielākā daļa Rīgas izglītības iestāžu ikdienā saskaras ar iebraucēju un reemigrantu bērnu integrācijas un izglītošanas jautājumiem, problēmām un izaicinājumiem.

4. attēls

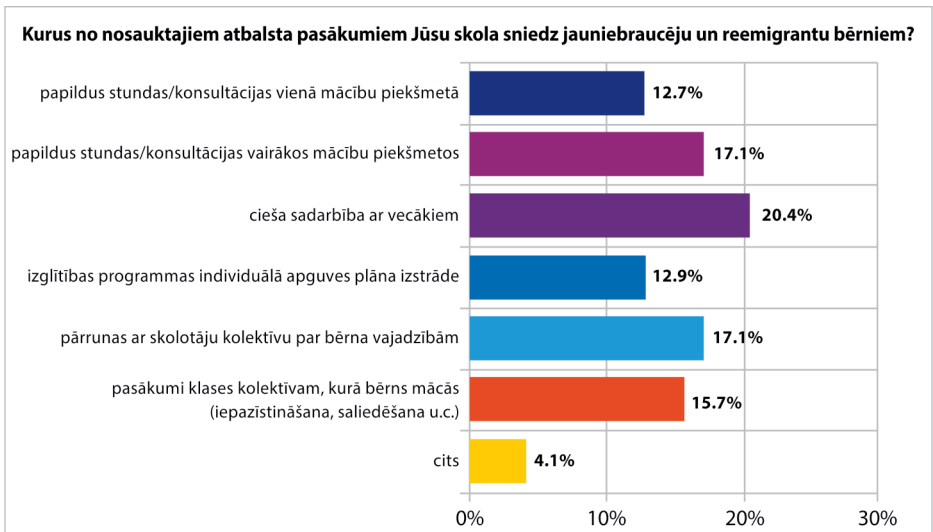
Salīdzinot šos datus (5.attēls) ar 2014. gada datiem, redzams, ka 2017. gadā procentuāli ir samazinājies to izglītības iestāžu skaits, kuras norāda, ka tajās mācās jauniebraucēju un reemigrantu bērni (53,6 % 2017. gadā un 72 % – 2014. gadā), tomēr ir palielinājies to izglītības iestāžu skaits, kurās jauniebraucēju un reemigrantu bērni mācījušies iepriekš (no 14 % 2014. gadā uz 27,1 % 2017. gadā, ko ietver sevi 5% izglītības iestāžu, kurās skolēni mācījušies īslaicīgi un 22,1% izglītības iestāžu, kurās skolēni mācījušies pēdējo 3 gadu laikā). Iespējams, šā gada aptaujas rezultāti parāda tendenci jauniebraucēju un reemigrantu bērniem koncentrēties dažās izglītības iestādēs, kuras strādā ar lielāku jauniebraucēju un reemigrantu skaitu un ir jau guvušas pieredzi, apzinājušas pieejamos resursus un attīstījušas personāla kompetences. Daļā Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu jauniebraucēju un reemigrantu bērni nemācās un nav mācījušies pēdējo 3 gadu laikā - tādu skolu ir mazāk nekā 1/5 no visām Rīgas pašvaldības izglītības iestādēm.

5. attēls. Rīgas izglītības iestāžu, kurās mācās jauniebraucēju un reemigrantu bērni, skaita salīdzinājums

Kā izglītības iestādes rīkojas un kādu atbalstu sniedz jauniebraucēju un reemigrantu bērniem?

Gan 2017. gada, gan 2014. gada aptaujas dati nemainīgi parāda, ka visbiežāk par galvenajiem atbalsta pasākumiem jauniebraucēju un reemigrantu bērniem izglītības iestādē tiek nosaukti aktīva sadarbība ar vecākiem (minēts 20,4 % anketās), pārrunas ar skolotāju kolektīvu par bērnu vajadzībām un papildu stundu/konsultāciju nodrošināšana vairākos mācību priekšmetos (minēts 17,1 % anketās), kā arī klases kolektīva saliedēšanas pasākumu organizēšana (minēts 15,7 % anketās).

6. attēls. Atbalsta pasākumi jauniebraucēju un reemigrantu bērniem Rīgas skolās, 2017. gada dati

Pēc 2017. gada anketās sniegtajām atbildēm par iestādes darbu ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem jāsecina, ka pārsvarā izglītības iestādes ir gatavākas uzņemt šos bērnus,

salīdzinot ar 2014. gada izpētes rezultātiem. Izglītības iestādēm ir skaidrāks rīcības plāns, savas rīcības novērtējums, lielāka drošības sajūta. 2014. gada izpētes dati biežāk uzrādīja izglītības iestāžu personāla mulsumu, neizpratni, neziņu, kā rīkoties, kā tikt galā, kā nodrošināt bērnu iekļaušanos. Svarīgs atbalsts izglītības iestādēm ir 2015. gada 13. oktobrī pieņemtie Ministru kabineta noteikumi Nr.591 "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi", kas 30. un 31. punktā nosaka reemigrantu un jauniebraucēju uzņemšanas kārtību skolās. Izglītības iestādes anketās vairākkārt minējušas, ka šie MK noteikumi ir palīdzējuši sakārtot izglītības iestāžu darbu šajā jomā, jo definē rīcības mehānismu, mācību sasniegumu novērtēšanu, atbalsta pasākumus, kā arī nosaka skolēnu uzņemšanu vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, ievērojot mācību satura pēctecību.

Izglītības iestādes norāda (7. attēls), ka līdz šim visbiežāk darbā ar jauniebraucējiem un reemigrantiem ir meklējušas atbalstu Latviešu valodas aģentūras izstrādāto mācību un metodisko materiālu klāstā, apmeklējuši pedagogu profesionālās pilnveides kursus un seminārus, konsultējušas ar kolēģiem, kam ir pieredze šajā darbā. Tikai dažas izglītības iestādes ir sniegušas atbildi, ka atbalstu nav meklējušas. Līdz ar citiem izglītības iestāžu norādītajiem izmantotajiem resursiem tiek minēta pedagogu savstarpējā pieredze un palīdzība izglītības iestādes ietvaros, iesaistīšanās projektos par attiecīgo tēmu, kā arī Rīgas domes finansiālais atbalsts šo bērnu izglītošanā. Jāpiemin, ka 2014. gada izpētes rezultātos tieši tādi faktori, kā pedagogu kursu, mācību un metodisko materiālu nepietiekamība, pieredzes un finansiālā atbalsta nepietiekamība, tika norādīti kā lielākie trūkumi izglītības iestāžu darbā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem. Tāpat iepriekš tika norādīts, ka skolā jāuzlabo savstarpējā sadarbība un informācijas apmaiņa starp kolēģiem (administrācija, pedagogs, skolas atbalsta personāls) izglītības iestādes līmenī, savukārt 2017. gada pētījumā izglītības iestādes atzīst, ka uzlabojumi ir notikuši.

Kur līdz šim Jūs esat meklējuši, guvuši atbalstu un resursus jauniebraucēju un reemigrantu bērnu veiksmīgai iekļaušanai izglītības procesā?

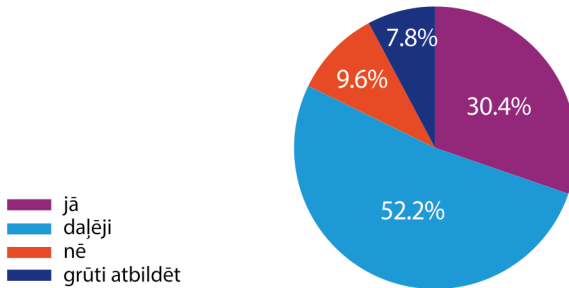
7. attēls. Atbalsts darbam ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem

Par lietderīgākajiem resursiem darbā ar jauniebraucējiem un reemigrantiem Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu vērtējumā visbiežāk tiek atzīti Latviešu valodas aģentūras sagatavotie metodiskie un mācību materiāli, kas pieejami www.valoda.lv un Facebook grupā "Dalīsimies pieredzē". Kā ļoti noderīgi tiek minēti pedagogu profesionālās pilnveides kursi un

semināri, norādot organizācijas LVA, RIIMC, IAC, kā arī pedagogu, kolēģu, citu izglītības iestāžu pieredze. Retāk kā resurss tiek minēts individuālais darbs ar skolēniem, individuālais mācību plāns un papildu stundas/konsultācijas, papildu finansējums, normatīvie dokumenti, koncerti, TV, pedagoga palīga klātbūtne, skolotāja attieksme un vēlme strādāt ar šiem bērniem u. c.

Lai noskaidrotu, kā izglītības iestādes novērtē savu gatavību jauniebraucēju un reemigrantu bērnu uzņemšanai, tika lūgts novērtēt savas skolas piemērotību. Neliela daļa (17,4 %) Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu atzīst, ka nav piemērotas šo bērnu uzņemšanai vai sniedz atbildi "grūti atbildēt", nedaudz vairāk kā puse (52,2 %) Rīgas izglītības iestāžu norāda, ka ir daļēji piemērotas, savukārt 30,4 % izglītības iestāžu atzīst, ka ir piemērotas jauniebraucēju un reemigrantu bērnu uzņemšanai (8.attēls). Tas liek domāt, ka joprojām daļai Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu nepieciešams atbalsts jauniebraucēju un reemigrantu uzņemšanai.

Kā Jūs vērtējat, vai Jūsu skola ir/būtu piemērota mācību iestāde jauniebraucēju un reemigrantu bērniem?

8. attēls. Izglītības iestāžu novērtējums par piemērotību jauniebraucēju un reemigrantu bērnu uzņemšanai

Izglītības iestādes norādījušas, ka finansiāls atbalsts visvairāk nepieciešams papildu stundu apmaksai un papildu darba apmaksai pedagogiem, kas strādā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem, jo pedagoga darba apjoms un slodze palielinās, klasē ienākot šādiem bērniem, kā arī vairākkārt tiek minēta skolotāja palīga finansējuma nepieciešamība klasēs, kurās mācās jauniebraucēji. Izglītības iestādes novērtē to, ka RD finansējums papildu latviešu valodas stundu apmaksai jau tiek sniegts un atzīmē, ka svarīgi ir to saglabāt.

Lai darbs ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem būtu veiksmīgs, ir uzsvērtā pedagogu profesionālās pilnveides kursu nepieciešamība, kuros būtu jāiekļauj temati par darbu ar šiem bērniem, izmantojamo metodiku, multikulturālu sabiedrību, komunikāciju u. tml. Tāpat norādīta nepieciešamība pēc pedagogu, kas strādā ar jauniebraucējiem, dažādu svešvalodu zināšanu un prasmju pilnveides. Iestādes atzīst, ka darba uzlabošanai ir svarīga pieredzes apmaiņa un labās prakses piemēru iepazīšana. Vairākkārt anketās tiek minēta nepieciešamība pēc cilvēkresursiem. Tie, pirmkārt, būtu konsultanti, kuri palīdzētu risināt daudzveidīgus jautājumus par jauniebraucēju uzņemšanu izglītības iestādē un kuri var palīdzēt risināt dažādus jautājumus, kas saistīti ar jauniebraucēju integrāciju, otrkārt, sagatavoti pedagogi un skolotāju palīgi, kuri strādātu ar jauniebraucējiem klasē, kā arī papildu stundās. Izglītības iestādes atzīst, ka darbu uzlabotu arī metodiskie un mācību līdzekļi/materiāli, papildu informācija par materiāliem, piemēram, materiāli intensīvai valodas apguvei, kā mācīt latviešu valodu kā svešvalodu u. c. Izglītības iestādēm būtu nepieciešams arī atbalsts jauniebraucēju zināšanu novērtēšanai, iekļaušanai klasē, vadlīnijas ikdienas vērtēšanā un valsts pārbaudījumos. Tāpat darbu uzlabotu arī tulkus pieejamība. Izglītības iestādes vairākkārt uzsver, ka darbā ar reemigrējošiem bērniem galvenais ir saglabāt papildu finansējumu latviešu valodas apguvei. Divās anketās no 115 minētās, ka viss nepieciešamais atbalsts darbam ar jauniebraucējiem un reemigrantiem izglītības iestādē jau ir.

SECINĀJUMI PAR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNU IEKĻAUSĀNOS SKOLĀ

- Šobrīd lielākai daļai Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu, tāpat kā 2014.gadā, ir pieredze darbā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērnu integrāciju, un ir aktuāli jauniebraucēju un reemigrantu bērnu izglītošanas jautājumi. 2017.gadā vairāk nekā 75% Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu uzrāda, ka tajās šobrīd mācās vai pēdējo 3 gadu laikā ir mācījušies šādi bērni.
- Kopumā Rīgas izglītības iestādēs mācās skolēni no vairāk nekā 30 dažādām valstīm. Vairums jauniebraucēju bērnu Rīgas izglītības iestādēs abos izpētes periodos ir no Krievijas. Arī statistikas dati par ārvalstu pilsoņiem Latvijā uzrāda ieobraucēju pārsvaru no Krievijas.
- Pēdējo divu gadu laikā ir pieaudzis to jauniebraucēju un reemigrējušo skolēnu skaits Rīgas izglītības iestādēs, kuriem RD sniedz finansiālu atbalstu papildu latviešu valodas apguvei. Izglītības iestādes to novērtē kā nozīmīgu atbalstu darbā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem skolā.
- Daļa Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu (24,3 %) šobrīd nesaskaras ar jauniebraucēju un reemigrantu skolēnu integrācijas jautājumiem, jo tajās šādi bērni nemācās, vai ir mācījušies tikai īslaicīgi.
- Kopš 2014. gada marta ir notikuši uzlabojumi likumdošanā saistībā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērnu uzņemšanu izglītības iestādēs, pieņemti MK noteiktumi, kas definē izglītības iestādes rīcību. Šie noteikumi uzlabo izglītības iestāžu darbu un sniedz drošības sajūtu. 2014. gada izpētes laikā tika secināts, ka izglītības iestāžu rīcība jauniebraucēju un reemigrantu uzņemšanā nav definēta juridiski un tas sagādā grūtības šo bērnu iekļaušanā izglītības iestādē.
- Starp galvenajiem izglītības iestāžu atbalsta pasākumiem jauniebraucēju un reemigrantu bērniem abas izpētes nemainīgi izceļ aktīvu sadarbību ar vecākiem, pārrunas ar skolotāju kolektīvu par bērnu vajadzībām, papildu stundu/konsultāciju nodrošināšanu vairākos mācību priekšmetos, kā arī klases kolektīva saliedēšanas pasākumu organizēšanu. Izglītības iestādēm joprojām ir svarīgi saņemt informāciju, kā to darīt efektīvāk.
- Vērtīgākie resursi jauniebraucēju un reemigrantu bērnu uzņemšanai pēc Rīgas izglītības iestāžu domām ir Latviešu valodas aģentūras izstrādātie metodiskie un mācību materiāli (drukātie un interneta vidē pieejamie), pedagogu profesionālās pilnveides kursi, semināri un citu izglītības iestāžu un kolēģu pieredze darbā ar jauniebraucējiem un reemigrantiem. Šobrīd daļa izglītības iestāžu šos resursus aktīvi izmanto.
- Aptuveni trešā daļa Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu atzīst, ka ir piemērotas jauniebraucēju un reemigrantu bērnu uzņemšanai. Lai uzlabotu pārējo izglītības iestāžu pašvērtējumu par piemērotību, nepieciešams papildu atbalsts. Izglītības iestādes norāda, ka darba uzlabošanai visvairāk būtu nepieciešams papildu finansējums, pedagoģiskās pilnveides kursi, cilvēkresursi un konsultācijas, kā arī pieredzes apmaiņa.

INTERVIJĀS UN FOKUSA GRUPU DISKUSIJĀS KONSTATĒTĀS PROBLĒMAS DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM

- Grūtības, kas saistītas ar starpniekvalodas neesamību vai nepietiekamām latviešu valodas prasmēm: apgrūtinātas iespējas diagnosticēt skolēnu iepriekšējo izglītības līmeni, sarežģīti organizēt mācību procesu stundu laikā, grūtības komunikācijā ar skolēnu ģimenēm.
- Nepietiekami apmaksāts pedagogu un administrācijas papildu darbs ar skolēniem jauniebraucējiem, kas ietver individuālas konsultācijas, skolēna līmenim atbilstošu mācību materiālu sagatavošanu, individuālā atbalsta pasākumu plānu un citas dokumentācijas izstrādi, papildu darbu ar skolēna ģimeni u. tml.
- Nepietiekams finansiālā atbalsta apjoms, lai varētu nodrošināt papildu nodarbibas skolēniem jauniebraucējiem latviešu valodas apguvei.
- Sarežģīta no mācību procesa administrēšanas viedokļa skolēnu jauniebraucēju iekļaušana izglītības procesā, ja viņi uzņemti izglītības iestādē mācību gada vidū.
- Sarežģīta un laikietilpīga skolēnu patvēruma meklētāju izglītības procesa dokumentēšana.
- Grūtības sagatavot skolēnus jauniebraucējus valsts pārbaudes darbiem un eksāmeņiem. Skolēnu jauniebraucēju objektīvi vājākie mācību sasniegumu rezultāti negatīvi ietekmē izglītības iestādes kopējo statistiku.
- Nav pieejami skolotāju palīgu pakalpojumi. Ierobežotas iespējas saņemt tulkus pakalpojumus darbā ar ģimenēm, kurām nav starpniekvalodas.
- Psiholoģiski sarežģīta skolēnu jauniebraucēju iekļaušanās (grūtības rodas gan pedagogiem, gan skolēnam jauniebraucējam).
- Nepietiekamas iespējas (piedāvājums un finansējums) saņemt metodisku atbalstu (metodiskus materiālus, kursus u. c.) pedagogiem, kas strādā ar skolēniem jauniebraucējiem.
- Nepietiekama sadarbība starp jauniebraucēju uzņemšanā iesaistītajām institūcijām, koordinēta atbalsta trūkums izglītības iestādēm par tiesisko regulējumu, metodiskajiem materiāliem u. c.
- Nepietiekama jauniebraucēju ģimeņu izpratne par dzīvi un izglītības procesu Latvijā, kas apgrūtināta izglītības iestādes un ģimenes sadarbību.
- Negatīva publicitāte skolai, kas saistīta ar skolēnu jauniebraucēju, īpaši patvēruma meklētāju, uzņemšanu.

IETEIKUMI PEDAGOGIEM DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM

Praktiski jautājumi, saskarsme un atbalsts

- **Uzņemšana.** Izskaidrojiet jaunajam audzēknim un viņa ģimenei izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumus un drošības noteikumus, dienas režīmu. Iepazīstiniet ar skolas ēku un tradicionālajiem maršrutiem – uz ēdnīcu, sporta zāli, mūzikas kabinetu. Pirms skolēnu brīvdienām pārliecinieties, ka audzēknis ir sapratis, cik ilgi nav jānāk uz skolu un kad jāatsāk mācības.
- **Uzruna un iepazīšanās.** Jauno audzēkņu personvārdi mēdz būt atšķirīgi no Latvijā ierastajiem, tādēļ, iespējams, tie ir grūtāk iegaumējami un izrunājami. Tomēr ir būtiski, lai skolotājs un klasesbiedri censtos jaunā skolēna vārdu atcerēties un lietot precīzi. Vēlams noskaidrot, kā skolēns pats vēlas tikt uzrunāts, un praktizēt šo uzrunas formu. Rūpīgi pārdomājiet, kā skolēns tiks pozicionēts jaunajiem klasesbiedriem. Piemēram, tā vietā, lai teiktu: “Viņš neprot latviešu valodu,” – skolotājs var teikt: “Viņš runā persiešu un angļu valodā, bet latviešu valodu vēl mācās.”
- **Skolēns – skolēnam.** Nozīmīgu atbalstu jauniebraucēja adaptācijā var sniegt citu skolēnu iesaistīšana. Mentora (drauga, vēstnieka) lomā var būt motivēts un ieinteresēts klasesbiedrs, kā arī skolēns, kurš runā jauniebraucēja valodā vai nāk no tā paša reģiona. Tomēr jāuzmanās, lai komunikēšana tikai ar savas valodas nesēju neķļūst par šķērslī integrācijai pārējā kolektīvā.
- **Cilvēki, kuriem uzticēties.** Nozīmīgu atbalstu skolēnam jauniebraucējam parasti sniedz jomas profesionāļi – skolas psihologs, sociālais pedagogs, speciālais pedagogs, pedagoga palīgs/asistents. Izglītības iestāžu prakse liecina, ka par būtisku atbalsta resursu var kļūt arī citi pieaugušie skolas vidē – logopēds, bibliotekārs, dežurants u. tml. Jo vairāk ieinteresētu acu un ausu, jo lielākas ir izredzes uz skolēna veiksmīgu adaptāciju.
- **Ģimeņu iekšējie resursi.** Salīdzinoši biežas ir situācijas, kad jauniebraucēju ģimenēs viens vai abi vecāki nestrādā. Tas saistīts gan ar gaidīšanu uz statusa piešķiršanu, gan ar grūtībām atrast darbu, gan ar kultūrā balstītu izpratni par sievietes lomu ģimenē. Šādos gadījumos pieaugušajiem ir vairāk brīva laika, lai atbalstītu sava bērna izglītošanos, nekā strādājošiem vecākiem. Skola var piedāvāt veidus, kā jēgpilni izmantot brīvā laika resursus, piemēram, norādīt interneta adreses valodas praktizēšanai, iesaistīt vecākus interešu izglītības nodarbībās u. tml. Ieguvēji ir visi – skolēns, vecāki un izglītības iestāde.
- **Ārpusskolas iespējas.** Skolēnam jauniebraucējam un viņa ģimenei noderēs izglītības iestādē saņemta informācija par pieejamiem atbalsta resursiem ārpus izglītības iestādes – latviešu valodas kursiem, kultūras un nacionālajām biedrībām, interešu izglītības pulciņiem, mūzikas, mākslas un sporta skolām, bibliotēkām, atbilstoša profila nevalstiskajām organizācijām u. c.

- **Smaids un pozitīva attieksme.** Skolēni, kuru ģimenes nesēn apmetušās uz dzīvi Latvijā, bieži piedzīvo kultūršoku. Viņiem nākas apstrādāt daudz jaunas informācijas, reaģēt situācijās, kādas viņi iepriekš nav bijuši. Šādos apstākļos visiedarbīgākie pedagoģiskie instrumenti ir atbalsts, uzslava, smaids, iedrošinājums, pacietība, pozitīva attieksme un pārliecība, ka ikviens skolēns var mācīties un gūt panākumus. Sajūta, ka esi pieņemts, vairo skolēna motivāciju un sekmē viņa akadēmisko izaugsmi.
- **Vieta un laiks sarunai.** Būtiskas ir individuālas sarunas ar jauno skolēnu, kurām vēlams atrast piemērotu vietu un laiku – pēc stundām, pie pusdienu galda, bibliotēkā u. tml. Svarīgi ir darīt audzēknim zināmu, kad un kur viņš var satikt atbalsta personāla pārstāvjus individuālai sarunai. Piemēram, audzinātājam kopā ar jauno audzēkni ir noderīgi apmeklēt skolas psihologa kabinetu iepazīšanās vizītē.
- **Cieņa pret skolēna valodu.** Jaunie skolēni pozitīvi novērtē to, ka skolotājs un klasesbiedri iemācās un lieto dažus vārdus (labdien, paldies u.c.) viņa dzimtajā valodā. Tas apliecina jaunpienācēja nozīmīgumu līdzilvēku acīs un veido viņām motivāciju apgūt latviešu valodu. Arī mācoties latviešu valodu, jaunajam skolēnam var apjautāties, kā konkrētais vārds skan viņa dzimtajā valodā.
- **Valsts un kultūras iepazīšana.** Zināšanas par jauniebraucēja valsti un kultūru ļauj pedagogam izvairīties no pārpratumiem komunikācijā ar audzēkni un viņa vecākiem, veido labvēlīgu psiholoģisko fonu un palīdz skolēnam iekļauties. Skolotājam rodas izpratne par citas kultūras pieredzes izmantošanu mācību un audzināšanas darbā. Noderīgas var būt zināšanas par citas kultūras pārstāvju ēšanas ieradumiem, apģērbu, tradīcijām, reliģiju. Jāņem vērā iespējamie atšķirīgie priekšstati par dzimumu lomām, attieksme pret varas nesējiem (pedagogiem, administrāciju), laika un precizitātes izjūta, izpratne par pieklājīgu attālumu starp sarunu biedriem, žestu un mīmikas lietojums u. c. Piemēram, skolotājs Latvijā sagaida no sarunu biedra skolēna acu kontaktu, kas parasti liecina par ieinteresētību un izpratni. Dažās kultūras tieša skatīšanās acīs tiek uztverta kā necieņas izrādīšana un izaicinājums. Skolu prakse liecina, ka bērni ir salīdzinoši adaptīvi un ātri iekļaujas jaunajā vidē gan apģērbā, gan uzvedības ziņā. Vairāk izaicinājumu starpkultūru komunikācijā var būt saskarsmē ar skolēna ģimeni.
- **Atbalsts identitātes meklējumos.** Jaunajā mītnes valstī skolēns jauniebraucējs sastopas ar nepieciešamību sev un citiem definēt savu identitāti. Kas es esmu (kultūras un etniskā nozīmē), kas es plānoju būt nākotnē? Nepieciešamība sadzīvot ar vairākām kultūrām un valodām ir sarežģīta un satraucoša. Pedagogi un klases kolektīvs var sniegt skolēnam atbalstu un palīdzību viņa identitātes apzināšanās procesā. Noderīgas būs klases stundās un sociālo zinātņu jomas priekšmetu stundās integrētas aktivitātes par dažādības, piederības un kultūru mijiedarbības jautājumiem, kas palīdz apjaust, ka ikvienam cilvēkam var būt vairākas identitātes, ko veido tautība, dzimtene, reliģiskā piederība, sociālās lomas un citi aspekti.
- **Uzmanība un iesaistīšana.** Skolēns, kuram ir atšķirīgs valodas prasmju vai zināšanu līmenis nekā vairumam klasesbiedru, prasa īpašu laiku un uzmanību. Pedagogam ir grūtības atlicināt laiku jaunajam audzēknim, īpaši, ja jāstrādā ar lieliem klašu kolektīviem. Tādēļ skolotāji mēdz pajauties uz to, ka arī vienkārša atrašanās klasē nāks jaunajam

audzēkņim par labu. Tomēr prakse liecina, ka skolēna progress šajā situācijā būs niecīgs, turklāt var tikt zaudēta arī mācīšanās motivācija. Būtiski ir jauno skolēnu vienmēr paturēt redzeslokā un iesaistīt kaut vai nelielu uzdevumu veikšanā. Personīga attieksme un uzmanība ir īpaši vajadzīga bērniem sākumskolas posmā.

- **Atļaut klusēt.** Nokļūšana jaunā valodas un kultūras vidē var radīt skolēnam stresu, kas izpaužas atšķirīgā uzvedībā. Tā rezultātā jaunais skolēns var, piemēram, klusēt vairākas dienas vai pat ilgāku laika posmu. Pieņemiet klusēšanas periodu un dodiet skolēnam laiku aprast ar jauno situāciju.
- **Klimata maiņas ietekme.** Daļa skolēnu jauniebraucēju nāk no zemēm, kurās ir siltāks klimats un vairāk saules nekā Latvijā. Tādēļ rudens un ziemas periodā šiem bērniem var būt tumšā un aukstā laika izraisītas fizioloģiskas un emocionālas grūtības – dažādas saslimšanas, enerģijas trūkums, nomākts noskaņojums. Svarīgi to respektēt un sniegt ieteikumus vecākiem, kā adaptēties šajā situācijā, kur meklēt palīdzību.
- **Privātums un sensitīvi jautājumi.** Nereti pedagogam ir nepieciešama plašāka informācija par skolēnu un viņa ģimeni, lai labāk izprastu audzēkņa uzvedību un motivāciju. Būtiski ir jautājumi, kādēļ ģimene atstājusi iepriekšējo dzīvesvietu, vai uz Latviju ir pārcēlušies visi ģimenes locekļi, kādi ir ģimenes nākotnes plāni, kāda ir materiālā situācija u. tml. Prakse liecina, ka iegūt adekvātu priekšstatu par jauniebraucēju ģimeņu iepriekšējo dzīvi un pašreizējo situāciju ir sarežģīti. Informācijas trūkums var būt saistīts ar nepilnvērtīgu informācijas apriti starp dienestiem un amatpersonām (valsts un pašvaldību iestādēm, izglītības iestāžu, mentoru pakalpojumu sniedzējiem). Šādos gadījumos situāciju iespējams risināt, iesaistītajām pusēm vienojoties par precīzāku saziņu un atbildību. Ja ģimene pati nevēlas runāt par sensitīviem jautājumiem, izglītības iestādei nākas to respektēt, ciktāl tas neapdraud skolēna emocionālo un fizisko drošību.

Mācības un ārpusstundu darbs

- **Skolas ikdienu nav pasāpnotama.** Skolēnam no citas valsts var nebūt saprotama Latvijā ierastā mācību procesa organizācija. Tādēļ izskaidrojiet skolēnam un viņa vecākiem mācību sākuma un beigu laikus, stundas organizāciju, pārbaudījumus, mājasdarbus, vērtēšanu, nepieciešamos mācību materiālus. Pārrunājiet un, ja nepieciešams, demonstrējiet, kādi mācību piederumi ir nepieciešami atsevišķos mācību priekšmetos, piemēram, krāsas, papīrs, sporta tērps.
- **Valodas barjera.** Vislielākais izaicinājums darbā ar skolēniem jauniebraucējiem ir viņu ierobežotās latviešu valodas zināšanas. Tādēļ ikvienam pedagogam vērts atcerēties saziņas pamatnoteikumus: runāt lēni, atdalīt vārdus, uzsvērt svarīgākos jēdzienus, atkārtot sacīto, atkārtot, izmantojot citus vārdus, lietot ķermeņa valodu, žestus, mīmiku, demonstrējumus, mainīt runas ātrumu, intonāciju. Vēlams izvairīties no metaforām, žargona un sarežģītas terminoloģijas. Arī joki un humors dažādās kultūrās var tikt uztverti atšķirīgi.
- **Talanti ir, tie tikai jāaskata.** Skolēna ierobežotās latviešu valodas zināšanas var radīt mānīgu priekšstatu, ka arī citās jomās viņš nav īpaši spējīgs. Centieties atrast jaunā

audzēkņa stiprās puses un “atsperties” no tām. Plašas iespējas paver priekšmeti, kuros valodas prasmei ir otršķirīga nozīme, – matemātika, vizuālā māksla, mājturība.

- **Unikāls resurss.** Piedāvājiet uzdevumus, kuros skolēnam ir iespējams izmantot savu iepriekšējo pieredzi un zināšanas. Piemēram, ģeogrāfijā, mācot par attiecīgo valsti vai reģionu, aiciniet jauno audzēkni būt eksperta lomā. Tomēr neaprobežojieties ar eksotisku un virspusēju iezīmju izcelšanu (apgērbs, mūzika, tradīcijas). Tas var pastiprināt atšķirīguma un neiederšanās izjūtu.
- **Vienkārši palīgriki.** Lai sazinātos ar skolēniem, ar kuriem jums nav starpniekvalodas, izmantojiet elektroniskas tulkošanas platformas, piemēram, *Google* (<https://translate.google.com/>). Lai mācītu skolēnam jaunus vārdus latviešu valodā, lietojiet elektroniskas attēlu krātuves, piemēram, <https://images.google.com/>.
- **Daudzveidīgi mācīšanas/mācīšanās veidi.** Kultūrai un iepriekšējai mācīšanās pieredzei var būt liela ietekme uz veidu, kā skolēns apgūst un demonstrē zināšanas. Atšķirību respektēšana var ievērojami paaugstināt jaunpieņacēja mācīšanās sasniegumus. Līdzās secīgam, verbālam un induktīvā izziņā balstītam mācīšanas procesam, vēlams aktīvi praktizēt arī vizuālu, ķermeņisku, muzikālu un intuitīvu mācīšanos. Uzmanīgi vērojiet skolēna attieksmi pret darbošanos grupās, kā arī to, cik precīzus norādījumus darba veikšanai viņš vēlas saņemt. Noderīga ir dažādu izziņas avotu kombinēšana: mācību grāmatas, darba lapas, materiāli digitālā vidē, praktiski demonstrējumi, nelielas mācību ekskursijas apkārtējā vidē.
- **Materiālu adaptēšana.** Pielāgojiet lietošanai materiālus, kas jau ir jūsu rīcībā. Piemēram, mācību grāmatas, kas paredzētas jaunākam vecumposmam, metodiku, kas paredzēta cittautu valodu/ svešvalodu apguvei, dažādos projektos iegūtus materiālus u. c.
- **Uzmanību – skolas dzīve ārpus stundām!** Latvijas izglītības iestādēs ierastās ārpusstundu nodarbes jaunajam audzēknim var nebūt saprotamas. Pirms ārpusstundu pasākuma izskaidrojiet, kas notiks, kāpēc mēs to darām, kā sagatavoties (piemēram, atbilstošs apģērbs). Dodiet iespēju skolēnam izteikt viņa bažas, uzdot jautājumus. Pedagogu pieredze liecina, ka īpaši detalizēti jauniebraucējiem jāskaidro pārgājieni dabā, piedalīšanās talkās, svētku pasākumu norise u. tml.
- **Interesu izglītības iespējas.** Informējiet skolēnu un viņa vecākus par interešu izglītības pulciņiem, kas pieejami skolā vai interešu centros. Palīdziet ģimenei orientēties plašajā interešu izglītības piedāvājumu klāstā, izvēloties skolēna interesēm atbilstošāko jomu. Informējiet par iespējām darboties vasaras nometnēs, īpaši tajās, kas paredzētas valodas apguvei.

IETEIKUMI IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU ADMINISTRĀCIJAI DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM

- **Skolēna uzņemšana.** Sekojiet normatīvajos aktos noteiktajām prasībām par skolēnu ar un bez iepriekšējās mācību pieredzes Latvijā uzņemšanu izglītības iestādēs (MK noteikumi Nr.591). Uzņemot skolēnu noteiktā klasē, ņemiet vērā audzēkņa vecumu, vajadzības un iepriekš apgūtā mācību satura pēctecību. Vēlams izvēlēties klases ar mazāku audzēkņu skaitu un labvēlīgu iekšējo mikroklimatu. Nozīmīgs apsvērums ir arī klases audzinātāja profesionālās un personīgās īpašības (svešvalodu prasme, iepriekšējā pieredze darbā ar jauniebraucējiem, empātija u. c.).
- **Iesaistīto pušu sadarbība.** Būtisks priekšnoteikums sekmīgai jaunā skolēna iekļaušanai izglītības iestādē ir visu iesaistīto pušu sadarbība. Tādēļ nepieciešamas ne tikai izglītības iestādes administrācijas un vecāku tikšanās, bet arī ģimenes sarunas ar klases audzinātāju, priekšmetu skolotājiem, atbalsta personālu. Sadarbībā ar bēgļu ģimenēm svarīga ir izglītības iestādes pārstāvju saziņa ar tulkus, mentorus un citiem atbildīgo ārpuskolas dienestu pārstāvjiem. Svarīgi noskaidrot jaunā audzēkņa iepriekšējo izglītības pieredzi, zināšanu līmeni, veselības stāvokli, ēšanas ieradumus, kā arī vienoties par vecāku un izglītības iestādes atbildību un saziņas formām.
- **Atbalsta sistēma skolā.** Darbā ar jauno skolēnu būs iesaistīts klases audzinātājs, priekšmetu skolotāji, atbalsta personāls. Tādēļ būtiski ir vienoties, kā notiks savstarpējā informācijas apmaiņa, skolēnam sniegto atbalsta pasākumu un adaptācijas gaitas izvērtējums.
- **Vecāku iesaistišanās adaptācijas pasākumos.** Skola var piedāvāt vecākiem kopā ar bērniem piedalīties latviešu valodas apguves nodarbībās, kā arī iespēju vērot mācību stundas, piedalīties ārpusstundu pasākumos.
- **Ģimeņu savstarpējais atbalsts.** Skola var radīt tikšanās iespējas jauniebraucēju ģimenēm, piemēram, organizējot tām kopīgus pasākumus. Citu vecāku pieredze var būt praktiski noderīga un emocionāli iedrošinoša. Tomēr jāatceras, ka izaicinājumi, ar kuriem mēdz saskarties jauniebraucēju ģimenes, ir atšķirīgi un specifiski. Turklāt ģimenes var būt no reģioniem, kuros ir sarežģītas savstarpējās attiecības starp etniskajām vai reliģiskajām kopienām.
- **Skolu savstarpējā palīdzība.** Ne viena vien Rīgas izglītības iestāde vairāku gadu garumā jau uzkrājusi noderīgu pieredzi jauniebraucēju un reemigrantu uzņemšanā. Saziņa ar šo izglītības iestāžu administrācijas pārstāvjiem un pedagogiem, kopīgas metodiskās aktivitātes, pieredzes apmaiņas vizītes ļauj mācīties no kolēģu aprobētās prakses.

- **Studentu potenciāls.** Sadarbībai un palīdzībai uzrunājiet studentus no Āzijas studiju programmām, topošos latviešu valodas un citu valodu pedagogus u. c. Studentiem tā ir iespēja praktizēties valodas lietošanā un pasniegšanā, pedagoģijā. Skola iegūst papildu resursus – jaunos profesionāļus darbam ar skolēniem jauniebraucējiem.
- **Ilgtermiņa risinājumi.** Jauniebraucēji izglītības iestādēs vairs nav atsevišķi izņēmuma gadījumi. Tā ir vai tuvākajā nākotnē būs ikvienas skolas ikdienas realitāte. Apzinoties šo situāciju, izglītības iestādei mērķtiecīgi jāattīsta ilgtermiņa risinājumi jauniebraucēju uzņemšanai. Būtiskākie no tiem ir pedagogu profesionālās kompetences pilnveide par starpkultūru komunikāciju u. c. saistītiem jautājumiem, mācību metodisko resursu krātuves darbam ar jauniebraucējiem, efektīva iekšējās informācijas aprites sistēma un sadarbības mehānismi pedagoģiskajā kolektīvā, atbalsta personāla lomas un atbildību sadalījums jauniebraucēju integrācijā, individuālo atbalsta pasākumu sistēma, saziņas formas ar ģimenēm u. tml.
- **Noderīgi zināt.** Diasporās darbojas “klusais telefons”. Ja jauniebraucējs izglītības iestādē iekļaujas veiksmīgi, ir visai liela varbūtība, ka citas šīs kopienas ģimenes izvēlēšies to pašu izglītības iestādi.
- **Pretrunīgas sabiedrības reakcijas.** Izglītības iestāžu prakse liecina, ka vietējie bērni jauniebraucējus uzņem ieinteresēti un atbalstoši. Lielākoties arī vietējo vecāku reakcija ir saprotoša un labvēlīga. Tomēr ir arī negatīvas nostājas, kas galvenokārt tiek paustas anonīmi vai caur trešajām pusēm – kontrolējošām institūcijām, sociālajiem tīkliem. Tādēļ būtiska ir savlaicīga un izsmeļoša komunikācija ar audzēkņu vecākiem.

IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒM NEPIECIEŠAMĀIS ATBALSTS NO VALSTS UN PAŠVALDĪBU INSTITŪCIJĀM

- **Finansiāls atbalsts** izglītības iestādēm, kas ļautu atalgot pedagogus par papildu darbu ar skolēniem jauniebraucējiem un reemigrantiem gan latviešu valodas apguvē, gan citos mācību priekšmetos un audzināšanas darbā. Finansējums logopēda, izglītības psihologa un citu speciālistu konsultāciju saņemšanai. Nepieciešamas štata vietas pedagogu palīgiem (skolotājiem asistentiem), kas strādā klasēs, kurās mācās jauniebraucēji. Būtiska ir apmaksāta amata pozīcija cilvēkam, kas koordinē darbu ar imigrantiem un jauniebraucējiem tajās izglītības iestādēs, kurās ir lielāks skaits šādu audzēkņu.
- **Administratīvs un morāls atbalsts** no valsts un pašvaldības institūcijām, īpaši tām izglītības iestādēm, kuras strādā ar sarežģītāko imigrantu kontingentu, – skolēniem bez starpniekvalodas, patvēruma meklētāju ģimenēm. Piemēram, birokrātiskā sloga samazināšana skolēnu izglītības procesa dokumentēšanā, papildinājumi regulējumā par skolēnu uzņemšanas principiem, ja ir konstatēta būtiska neatbilstība starp bērna vecumu un noteiktā klasē nepieciešamo zināšanu līmeni.
- Nepieciešami **atviegloti noteikumi vai īpašs regulējums valsts pārbaudes darbos** diagnosticējošo darbos skolēniem jauniebraucējiem un reemigrantiem.
- Nepieciešami **izņēmuma risinājumi** situācijām, kad jaunie skolēni ienāk klasēs mācību semestra vidū. Piemēram, iespēja pedagogam īslaicīgi tarifcēt lielāku stundu skaitu nekā normatīvos noteiktais limits, lai viens un tas pats skolotājs varētu strādāt ar bērnu gan individuālās, gan klases kopējās nodarbībās.
- **Pedagogu profesionālās pilnveides pasākumi** – kursi, projekti, meistarklases. Būtiskākās tēmas: jomas tiesiskais regulējums, vienotas atbalsta sistēmas izveide izglītības iestādē, globālie procesi un to ietekme uz izglītību Latvijā, starpkultūru kompetence, metodiski paņēmieni darbam ar jauniebraucējiem un reemigrantiem dažādos mācību priekšmetos, atbalsts klases audzinātājam, padomi darbam ar jauniebraucēju ģimenēm. Par pasniedzējiem vēlams pieaicināt gan pedagogus praktiķus, gan izglītības satura un metodikas ekspertus. Noderīga ir augstskolu akadēmiskā personāla iesaiste, kas palīdz izglītotajiem strukturēt viņu praktizētos intuitīvos risinājumus.
- **Elektroniska atbalsta platforma** administrācijai un pedagogiem, kas strādā ar jauniebraucējiem, kurā pieejami mācību materiāli, informācija par jomas normatīvo regulējumu, individuālo atbalsta pasākumu plānu paraugi, skolotāju praktiķu ieteikumi u. tml. Vēlams šajā krātuvē iekļaut arī citu valstu labo praksi darbā ar skolēniem imigrantiem – pētījumus, metodiskos materiālus, skolu un pedagogu pieredzes stāstus.
- **“Sākuma komplekts”** – mācību un metodiskie materiāli, kurus skola saņem līdz ar skolēnu jauniebraucēju. Piemēram, planšetdators, kurā instalētas programmas darbam dažādos mācību priekšmetos – interaktīvi uzdevumi, spēles, attēli. Lietošanai gatavi nodarbību materiāli dažādu mācību priekšmetu skolotājiem, klašu audzinātājiem.
- **Patvēruma meklētāju bērnu izvietojanā pa izglītības iestādēm** ņemt vērā loģistikas apsvērumus (izdevīgākais transports uz skolu u. tml.), izglītības iestādes pedagoģisko un administratīvo resursu kapacitāti, skolēnu skaitu un citus apsvērumus.

SITUĀCIJAS, GADĪJUMI, PEDAGOGU PIEREDZES STĀSTI

Latvijas skolās no citām valstīm ienākošie bērni nav viendabīga grupa. Izglītības iestādes uzņem reemigrantus, bērnus no ģimenēm, kas saņēmušas uzturēšanās atļaujas, patvēruma meklētājus, bēgļus. Šie skolēni atšķiras ar pārstāvēto valodu un kultūru, iepriekšējo dzīvesveidu un mācīšanās pieredzi, personīgajām īpašībām. Atšķirīga ir ģimeņu motivācija dzīvei Latvijā, attieksme pret skolu un iesaistīšanās sava bērna izglītības procesā. Līdz ar to universālas pieejas un risinājumi jauniebraucēju integrācijā nav iespējami. Tomēr mācību iestādēs līdz šim uzkrātā prakse darbā ar imigrantiem un reemigrantiem var būt noderīgs izziņas avots un atbalsta resurss ikvienam skolotājam. Tādēļ piedāvājam pedagogu pieredzes stāstus (11 interviju ar skolotājiem un administrāciju un 2 grupu diskusiju atšifrējumā) par darbu ar jauniebraucējiem un reemigrantiem, kas atspoguļo gan izaicinājumus un problēmas, gan veiksmīgus risinājumus un panākumus.

1. Atbalsta sistēma izglītības iestādē skolēniem jauniebraucējiem

SITUĀCIJA. Skola ar vairāku gadu pieredzi atbalsta sistēmas veidošanā skolēniem jauniebraucējiem. Izglītības iestādē galvenokārt mācās skolēni no ģimenēm, kuras ieguvušas uzturēšanās atļaujas Latvijā saistībā ar darbu vai investīcijām nekustamajā īpašumā. Darbu ar šiem skolēniem izglītības iestāde mērķtiecīgi plāno un katru gadu pilnveido. Būtiskākie priekšnoteikumi sekmīgai skolēnu integrācijai un efektīvai izglītības iestādes resursu izmantošanai ir sakārtota jauno skolēnu uzņemšanas sistēma, pedagogu, administrācijas un atbalsta personāla kvalifikācija, pieredze un savstarpējā sadarbība. Par pozitīvo praksi, grūtībām un izaicinājumiem stāsta izglītības iestādes administrācijas pārstāvji un pedagogi.

Sakārtota sistēma un kompetents personāls. *Jauniebraucēju uzņemšanas sistēma mums ir sakārtota - sākotnējās pārrunas, komisijas izveide, atzinuma sagatavošana par skolēna uzņemšanu viņa vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, atbalsta pasākumu plāna izstrāde. Pirms 10 gadiem sākās sistemātisks darbs šajā jomā. Nofiksējām starta punktu un sākām darīt. Līdz ar gadiem un uzkrāto pieredzi uztraucamies arvien mazāk. Klases audzinātāji, priekšmetu skolotāji, atbalsta personāls lieliski tiek galā. Īpaši domājam par skolotāju tālākizglītību, piedalāmies starpkultūras izglītības projektos, apmaiņas programmās. Daudzi skolotāji ir izgājuši Latviesu valodas aģentūras kursus darbam ar bērniem imigrantiem un reemigrantiem. Pedagogi ir pieraduši strādāt multikulturālos kolektīvos. Skolā mācās dažādu tautību, atšķirīgu rasu un reliģiju bērni. Skolotāji zina, par kādām tēmām runāt, par kādām nerunāt. Kad organizē audzināšanas stundas, uzmanās, lai nepieļautu stereotipus. No skolotāja daudz kas ir atkarīgs. Skolotājs ir supervaronis, kurš var visu – izburties cauri normatīvajiem dokumentiem, mācīt priekšmetu, būt audzinātājs, psihologs, draugs un palīgs. Skolotājs dara labāko, ko viņš spēj.*

Atbalsta personāls skolā ir izcils – zelta vērtībā. Divi sociālie pedagogi, kuriem ir iedzimts un ar gadiem izkopts talants risināt sarežģītus jautājumus, strādā delikāti, iejūtīgi un uzmanīgi. Viņi daudz runā ar bērniem, vecākiem, norāda skolas vadībai, audzinātājiem, kuri bērni jāpatur īpašā redzeslokā, kādam jautājumam jāpievērš pastiprināta uzmanība, un ir specializējušies pa vecumposmiem. Sociālie pedagogi skolā ir katru dienu no rīta līdz pat vēlai pēcpusdienai. Kad atnāk jauns audzēknis, uzreiz kopā ar vecākiem vedam viņu iepazīstināt ar sociālo pedagogu. Mācību gada

sākumā klases audzinātājs vēlreiz to atkārtō. Bērni zina, ja ir kāda apcelšana vai citas problēmas – šis ir pirmais glābiņa kabinets, kur tu uzreiz vari doties, tev palīdzēs un visu nokārtos. Arī bērni paši ved, ja klasesbiedram ir problēmas, pavada, ja kāds raud. Vēl no atbalsta personāla ir speciālais pedagogs, kurš strādā ar bērniem, kam ir mācīšanās grūtības, bet nepieciešamības gadījumā – arī ar iebraucēju bērniem. Viņš vienojas ar priekšmeta skolotāju, kādu vielu vajadzētu mācīt, lai bērns to spētu apgūt. Šāds atbalsts parasti ir vairāk nepieciešams sākumskolā līdz 5. klasei.

Bērni mūsu skolā ir tik dažādi, atšķirīgi. Vietējie ir pieraduši, neviens vairs nepievērš neveselīgu uzmanību, arī tādēļ, ka pasaule kļuvusi globālāka. Bērni daudz ceļo un daudz redz. Pamatskola ir vecums, kad bērns jau spēj izdarīt secinājumus. Viņš adaptējas dzīvei jaunā kolektīvā. Kāds brīdis, protams, paiet, kamēr saprot un pielāgojas, kamēr iemācās sadzīvot. Bērni nav kategoriski. Tā balts/melns attieksme ir medijos. Bērniem nav šo stereotipu.

Ļoti svarīgs ir ārpusstundu darbs. Sevišķi mudinām piedalīties pulciņos – sporta, teātra, zīmēšanas pulciņā. Šādas aktivitātes īpaši nepieciešamas tiem skolēniem, kuriem ir emocionālas grūtības, nesaskaņas ar klasesbiedriem, skolotājiem. Vēl imigrantu bērniem rekomendējam Latviešu valodas aģentūras integrācijas nometnes. Bērni ļoti grib uz tām nometnēm. Arī skola pati organizē vasaras valodas nometni. Bērni brauc ārpus Rīgas uz vienu nedēļu. Nometne ir brīvā dabā, pie ugunsкура, un tā viņus patiešām saliedē. Vecāki labprāt atļauj piedalīties, jo labās ziņas aiziet, “klusais telefons” strādā. Jau tagad – mācību gada vidū – bērni prasa par tām nometnēm.

Jāpievērš uzmanība kultūru atšķirībām sadzīves līmenī. Uzsākot sadarbību, visu skolēnu vecākiem jautājam, vai bērnam ir vajadzīgs īpašs ēdiens. Vecāki norāda, kādus produktus bērns ēdienkartē nevajadzētu iekļaut. Iemesli (veselības, reliģiskie) ne no viena netiek prasīti. Katra mācību gada sākumā datus iesniedzam skolas ēdnīcai. Skolēni ēdnīcā sēž kopā ar klasi, bet klasesbiedri zina, ka atšķirīgā porcija ir nolikta konkrētam bērnam, neviens to neaiztiek un bērnu neapsmej. Vecāki redz, ka mēs respektējam to, ko viņi mums ir lūguši un tas viņiem ir galvenais.

Sadarbība ar ģimenēm. Arī no šīs puses nosacīti ir izveidojusies sistēma. Ģimenes zina mūsu skolu, vēl iepriekšējā mītnes valstī esot, zvana, rezervē tikšanās laiku: “Mēs iebrauksim uz tik un tik dienām, kādus dokumentus vajag līdzī.” Pārcelšanās iemesli parasti ir biznesa, uzturēšanās atļaujas.

Galvenais mūsu izaicinājums ir lielā skola un lielās klases – “kombināts”. Tādēļ skaidrojam vecākiem, ka bērnam varētu būt grūti iejusties klasē, kurā ir 30–32 skolēni. Iezīmējusies arī jauna tendence, ka ģimenes uz skolu atved māklēri. Tā ir viņu biznesa sastāvdaļa. Māklēri organizē saviem klientiem infrastruktūru – skolu, ģimenes ārstu un visu pārējo. Iepriekš tā nebija. Skolai jāuzmanās no šādām situācijām! Mēs runājam tikai ar radniekiem. Ļoti populārs ir modelis, ka Latvijā uzturas sievas ar bērniem, dzīvo mierīgu dzīvi, bet vīri kārtō biznesa lietas ārzemēs. Ģimenes šeit jūtas pasargātas. Bērni paliek, galvenokārt, līdz 9. klases beigām. Pēc tam brauc uz ārzemēm vai atgriežas iepriekšējā mītnes valstī. Tikai atsevišķos gadījumos paliek arī vidusskolā. Latvija viņiem ir pārejas posms, kamēr bērns ir mazs. Šeit ir tuvāka, saprotamāka vide. Tomēr tālākais mērķis parasti ir Rietumeiropa vai Amerika. Skolotājam tas ir skumji, jo katrā bērna tiek ieguldīts liels darbs. Tomēr mums ir jābūt gataviem, ka lielākā daļa no viņiem brauks tālāk.

Iebraucēji ļoti daudz gaida no skolas. Šim ģimenēm vecāki ir visur klātesoši, pat par daudz. Mēs, skola, ar savu attieksmi pret ģimenēm vecākus audzinām: pieradinām nākt uz skolu, sarunāties par bērnu, pieradinām zvanīt, sekot ierakstiem e-klasē. Vecāki zina: ja viņi neinteresēsies, tad skola interesēsies, kur viņi ir palikuši. Skola ir ļoti pieprasīta, tādēļ varam atļauties šādu modeli praktizēt. Neatsverama priekšrocība ir starpniekvaloda. Ar visiem varam sarunāties, un tas ir izšķiroši.

Izaicinājums – latviešu valodas apguves motivācija. Viens no nopietniem izaicinājumiem ir jauno skolēnu motivācija apgūt latviešu valodu. Te viss ir atkarīgs no ģimenes nostājas. Tieši vecāku attieksme un rīcība bērna motivāciju mācīties valodu var gan graut, gan nostiprināt. Skolas vadība, no savas puses, pastāvīgi seko līdzī jauno audzēkņu mācību sasniegumu dinamikai latviešu valodā.

Esam mēģinājuši dažādus modeļus latviešu valodas apmācībā skolēniem jauniebraucējiem.

Izmēģinājām variantu, kad ar imigrantiem papildu nodarbībās strādā viens skolotājs. Tomēr konstatējām, ka pietrūkst sadarbības starp skolotājiem. Pedagogiem nepietiek laika, lai saskaņotu vielas apguvi individuālajās nodarbībās ar to procesu, kas notiek pārējai klasei. Redzējām, ka šāds modelis nav efektīvs. Tagad praktizējam, ka skolotājam, kurš māca latviešu valodu attiecīgajai klasei, ir piešķirtas arī pašvaldības finansētās divas individuālās papildstundas. Tas ir attaisnojies. Skolotājs bērnu redz pastāvīgi gan klasē, gan individuālajā apmācībā. Jūtam, ka šajā gadījumā dinamika bērnam notiek ātrāk. Tomēr administrēt šādu modeli ir ļoti grūti. Skola nezina, kurā bridī un uz kuru klasi kāds jauniebraucējs atnāks, kuram pedagogam tās papildu stundas vajadzēs. Individuālās nodarbības latviešu valodas apgūvē parasti ir nulles stundā agri no rīta vai pēc stundām. Sarakstu izveidot ir sarežģīti. Parasti šie bērni ir ļoti aktīvi, viņiem pēc stundām ir pulciņi. Tomēr viņi zina, ka šī ir obligātā mācību stunda un tā noteikti jāapmeklē.

Skolai jārēķinās, ka bērns var atnākt un aiziet gada vidū. Ja vecākiem ir terminēts darba līgums un uzņēmums nosūta uz citu valsti vai citu iemeslu dēļ. Tas, protams, ir milzīgs mīnuss. Bērnam šādā situācijā nav nekādas motivācijas. Īpaši jau sarežģītajā vecumā – 7., 8., 9. klasē. Kāpēc man saspringt un mācīties latviešu valodu, gatavoties eksāmenam, ja tālākajā dzīvē viss tāpat ir nodrošināts – laba augstskola, ģimenes bizness. Motivācija ir nulle. Nereti motivāciju mazina sarežģīta situācija ģimenē. Kādam 7. klases puisim vecāki ir šķīrušies, ģimenē ir konfliktsituācija. Viņam ir agresija un nepatika pret visiem mācību priekšmetiem. Turklāt viņš ir divvalodīgs bērns, kurš skolā apgūst vēl arī latviešu, angļu un vācu valodu. Piecas valodas! Ir saprotams, kādēļ motivācijas latviešu valodai nereti pietrūkst. Grūti ir tas, ka mikrorajānā nav valodas lietošanas vides. Pasts, veikals, frizieris, manikīrs, ārsts, šuvējs – visi var sarunāties krievu valodā. Līdz ar to nav motivācijas, ka valodu vajadzētu ikdienā.

Ir arī pretēji – augstas motivācijas piemēri. Meitene, kura pie mums mācās trīs gadus, un ir no Vidusāzijas valsts. Skolniece ļoti cenšas, vecāki ir atbalstoši un motivēti. Kad ģimene atbrauca, viņi strādāja ar valodas privātskolotāju visu vasaru. Sākoties skolai, meitene jau bija diezgan labi sagatavota. Pēc gada – 6. klasē – viņa jau bija viena no labākajām. Šobrīd meitenes latviešu valodas prasme ir lieliska. Audzinātāja ir latviešu valodas skolotāja, kura darīja visu, lai šis bērns nonāktu tieši viņas klasē. Šī skolotāja bija iniciatore, kas teica: "Es redzu, ka manā klases kolektīvā viņu pieņems." Skolotājai bija cilvēciskā un profesionālā motivācija – viņa redzēja, ka bērns ir ļoti talantīgs, ka varētu ar viņu vairāk strādāt, attīstīt. Audzinātāja runāja ar skolas vadību: "Es tikšu galā, es visu izdarišu." Meitene jaunajā kolektīvā patiešām atdzīvojās. Viņu interesē viss latviskais, ļoti patīk apmeklēt valodas nometnes, arī mamma tās apmeklē. Attiecības ar klasesbiedriem ir labas, viņa ir līdere. Vienaudžu atzinību meitene pati ir nopelnījusi: ja jāgatavo pasākums, plakāts, konkurss, priekšnesums, viņa ir tā iniciatore, lai viss tiktu izdarīts.

Nereti imigrantu ģimenes papildus divām latviešu valodas stundām algo arī privātskolotājus. Vecāki saprot, ka ar katru klasi palielinās mācību satura proporcija, ko apgūst latviešu valodā, tāpēc valodas zināšanas ir nepieciešamas. Mācību grāmatas, metodiskie materiāli, ko mēs iepirkam, materiāli interaktīvajai tāfelei, mācību filmas – viss ir latviešu valodā. Ģimenes pašas redz, ka vajag vēl kaut ko papildus darīt valodas apgūvei.

2. Ģimenes un izglītības iestādes sadarbības izšķirošā loma

SITUĀCIJA. Ģimene, kura Latvijā uzturas trīs gadus un ir no Āzijas valsts. Bērns mācās sākumskolā. Adaptācijas process bija sarežģīts, jo bērnam bija jātiek galā ar diviem izaicinājumiem vienlaikus – jāusāk skolas gaitas 1. klasē un jāieklaujas citas valodas un kultūras vidē. No vienas puses, valodas apguve izglītības gaitu sākumā ir labs priekšnoteikums tālākam sekmīgam mācīšanās procesam, no otras puses, bērnam nācies piedzīvot lielu psiholoģisko stresu. Stāsta klases audzinātāja.

Šobrīd iekļaušanās pieredze ir vērtējama pozitīvi. Skolotāja uzskata, ka galvenais panākumu priekšnoteikums ir bijusi ciešā ģimenes un izglītības iestādes sadarbība. Sākums bija ļoti grūts! Puisītis ir jauks, bet viņš bija nonācis pilnīgi citā vidē, citā pasaulē. Katrs vakars man pagāja ar vēstuli e-klasē tētim angļu valodā – kas ir jāņem līdzi uz nākamo dienu, kas būtu jauki, ja būtu somā. Nākamajā rītā puisim jau viss bija. Ģimene ir ļoti, ļoti citīga, centās izdarīt visu, ko mēs lūdzām. Mamma ne tik labi prot angļu valodu. Kad tēva nebija Latvijā, mamma no rītiem nāca uz skolu ar savu telefonu. Es telefonā ierakstīju tekstu angļu valodā. Mamma uzreiz pārtulkoja hieroglifos. Ja mamma kaut ko nesaprata, viņa lūdza nofotografēt, piemēram, kāda burtnīca ir nepieciešama. Tad viņa veikalā jau ar fotogrāfiju vērsās pie pārdevēja. Tā mēs lēnām, lēnām virzījāmies uz priekšu. Kad tētis ir Latvijā, viņš vienmēr atnāk un ar visiem skolotājiem izrunājas: kā dēlam klājas, kas vēl jādara. Mēs atradām arī vecākiem vietu, kur viņiem iet un papildināt savas latviešu valodas zināšanas. Kad teicu, ir jāuzraksta iesniegums, tas jau nākamajā reizē bija izdarīts. Mamma gāja uz kursiem un dēlu ņēma līdzi. Līdz ar to valoda viņam jau pirmajā gadā vairs nebija problēma. Arī mamma ļoti citīgi mācās. Dēlu gaidot, cenšas sarunāties ar skolas dežuranti, lai latviešu valodu stiprinātu. Centība ir milzīga, var redzēt, kā viņi mājās strādā! Šī ģimene izmanto visas iespējas, kas tiek piedāvātas. Turklāt ir ļoti liels respekts, cieņa pret skolu, skolotāju.

Skolēna jauniebraucēja iekļaušanā svarīga ir visas skolas pieeja – pedagogu un atbalsta personāla sadarbība. Šī bija pavisam jauna pieredze arī mums kā skolai. Sākumā mums visiem likās – kā mēs to dabūsim gatavi! Strādājām kopā ar atbalsta personālu. Logopēde strādāja ar skaņām, piedalījās psihologs. Katrs pedagogs papildus ņēma bērnu uz konsultācijām. Sagatavojām grafiku, cik katra aktivitāte notiek. Sākumā es pavadīju bērnu uz nodarbībām. Pēc tam puisis pats visu zināja. Individuālā mācīšanās notika pēc stundām. Mums nekad viņam nav bijis jālūdzas, lai nāk uz konsultācijām. Vienmēr bija klāt. Nāca arī reizē ar bērniem, kuriem jau ir zināšanas. Sēdēja un klausījās, kā viņi runā, iesaistījās, jautāja. Ja dzird nezināmu vārdu, uzreiz noskaidro. Ja kora skolotāja saka: “Velciet to noti ārā no pagraba,” – seko jautājums: “Skolotāj, kas ir pagrabs?” Ja audzinātāja aizrāda: “Katram ir sava vietīņa jāsakārto, nav mums te kalpones,” – puisim vajag noskaidrot, kas ir kalpone. Zēns ļoti uzmanīgi klausās, “noķer” nezināmos vārdus. Šis gadījums ir bijis ļoti iedrošinošs citiem kolēģiem un skolai kopumā. Tas veidojis priekšstatu par jauniebraucējiem.

Klases audzinātājam ir jāreķinās ar papildlaiku un emocionālā spēka ieguldījumu. Pats svarīgākais ir atrast pirmo kontaktu. Ne jau valoda ir svarīga, bet smaids. Es paskatos uz cilvēkbērnu, un viņš jūt, ka man var uzticēties. Sākumā devu roku un teicu: “Dod man roku, iesim!” Un viņš iedod roku, tātad viņš uzticas, ka šī būs pirmā persona, kura visur aizvedīs un parādīs. Pirmajā gadā es vairāk rādīju ar žestiem, runāju ar “lielu muti” un lēnām, kā ir jāveido skaņas un vārdi. Sākumā bērns turējās pie rociņas. Viens no pirmajiem vārdiem, ko zēns iemācījās, bija “malacis”. Viņš saprata, ka tas ir kaut kas labs. Katru reizi, kad es to pateicu, viņš ļoti, ļoti priecājās.

Skolotājam ir ļoti būtiski redzēt skolēna vēlmi mācīties, motivāciju, ieinteresētību. Latviešu valodā uz papildu nodarbībām zēns nebija skubināms ne mirkli. Gāja pats, nemaz neprasot. Viņš klausījās, mēģināja saprast un darīja. Darīja, darīja, darīja! Es tikai pēc acinām redzēju, cik viņš ir piekūsis. Bet nevienu mirkli viņš nevēlējās slinkot. Mājturībā bija grūtības ar tamborēšanu. Kad bija sarežģītākie darbi, tamborējām abi starpbrīžos. Viņš cenšas, nekad nav teicis, ka nesaprot, vai metis darbiņu pa gaisu. Kādreiz ir palicis bēdīgāks, ja neizdodas. Sasniegumi viņam ir ļoti svarīgi. Kad nāca diagnosticējošais darbs, stāstīju vecākiem, kur internetā var iepriekšējo gadu darbus paskatīt, patrenēties. Bija izdrukājuši, ļoti uztraukušies.

Virkne izaicinājumu saistīti ar izpratni par skolas ikdienu, sadzīvi, mācību procesu. Mums viss notiek ļoti ātri. 40 minūtes ātri paiet. Viss ir jāpaspēj, un neko nevar paspēt! Nodarbības nav visu dienu vienā kabinetā. Ir jāmaina telpas, uz sportu jāiet, uz mūzikas kabinetu jāiet, uz angļu valodu atkal jāiet. Visu laiku ir kustība. Puisēns bija iemācījies vārdu “šausmas”. Teica: “Šausmas, cik viss ātri notiek!” Sākumā viņam bija grūti saprast, kurš ir nākamais priekšmets, kas jāņem no somas ārā. Mēs daudz

palīdzējām. Tagad viņš ir viens no pirmajiem, kuram galds ir kārtībā un pats ir gatavs darbam. Bija nesaprašanās sporta dēļ. Nesaprata ļoti ilgi, ka jāpārgērbjas, ka sporta tērps ir nepieciešams. Dažādas argumentus izmantoju. Tomēr sporta tērpa kā nebija tā nebija. Tad uzrakstīju ģimenei, ka saskaņā ar mūsu izglītības sistēmu arī sportā mums ir vērtējums. Tā maigi uzrakstīju. Un nākamajā reizē bija sporta tērps. Tomēr tas kopumā prasīja ilgu laiku. Pirmajā gadā bija pārpratoms ar Latvijas dzimšanas dienas sarīkojumu. Nezināju, ka viņu kultūrā baltais ir sēru apģērbs. Biju uzrakstījusi, ka nepieciešams svētku tērps. Mūsējie zina – tas ir uzvalks, balts krekls. Viņi nebija sapratuši. Sarīkojuma dienā jautāju, vai ir iespēja sagādāt baltu kreklu. Ģimene dzīvo tuvu skolai, viens mirklis – un mamma bija atpakaļ ar balto kreklu. Baidījāties par ēšanu. Bet tas aizgāja viegli. Par dažiem ēdieniem viņš joprojām saka: “Man negaršo.” Bet ir labi, ka viņš vismaz pamēģina, ka nav gatavs viedoklis bez pagāršošanas. Kad vecāki raksta iesniegumus par iestāšanos skolā, mēs vienmēr pajautājam par alerģijām, vai kāda īpaša diēta vajadzīga. Te īpašu prasību nebija. Kad nāca rudenī, mamma pie manis nāca izmisusi: “Kā jūs Latvijā ar šo tumšo laiku tiekat galā? Kādus vitamīnus dzerat? Tik ļoti saules pietrūkst!”

Reizēm abām pusēm pietrūkst zināšanu un izpratnes par otru kultūru, vidi, dzīvesveidu. Diagnosticējošajā darbā zēns bija ļoti centies, bet par daudzām satura lietām viņam vienkārši nav un nevar būt konteksta izpratnes. Viņam patik un padodas matemātika, bet tie teksta uzdevumi reizēm ir grūti izprotami pat latvietim. Skolotājam uzmanīgi jāvēro, reizēm pat jāuzmin bērna bažas, uztraukuma iemesli. Viņš runā par pūkiem. To līdz galam neesmu sapratusi. Kad pirmo reizi braucām ekskursijā dabā, viņš jautāja: “Vai tur krokodilu nebūs, vai pūku nebūs?” Bērna bailes ir saprotamas. Viņš ir svešā zemē, neierastā vidē. Viņam pūķis un krokodils ir briesmu tēls. Zēns dzied kori jau no paša sākuma. Gribēja pats, un mamma gribēja. Sākumā daudz strādājām individuālajās nodarbībās. Reiz uz konkursu bija jāsaprotavo garīgās dziesmas latīņu valodā. Es viņam saku: “Tu gribi tādu dziesmu dziedāt?” – “Gribu!” Nu tad arī mācījāties. Stāstīju, kāpēc latīņu valodā, kāpēc dziesmā tādi vārdi par Dieviņu. Viņiem ir cita reliģija. Tā pamazām, pamazām. Bet, kad koris dziedāja Doma baznīcā, vareņa redzēt, cik viņš bija laimīgs! Un mamma tik laimīga!

Positīvi veidojusies saskarsmes pieredze starp jauno skolēnu un pārējiem klasesbiedriem. Klase ir liela, bet ļoti draudzīga. Skolēni jauno klasesbiedru ļoti labi uzņēma, uztvēra to kā dāvanu. Visi gribēja kopā ar viņu darboties un palīdzēt. No pirmās dienas viņam klasē radās arī jauka draudzība. 1. septembrī vienkārši nejausi abi skolēni apsēdus un tā vēl līdz šai dienai draudzējās. Meitene puisim palīdz, atbalsta. Es vienmēr skolēniem saku, mēs visi drikstam būt dažādi – garāki, tievāki, zilām acīm, brūnām acīm, zaļām acīm. Mēs drikstam tādi būt! Mēs viens otram palīdzam un draudzējamies. Tā ir izveidojies, ka no paša sākuma viņu ir labi uzņēmuši. Arī citām klasēm ir interesanti: “Nu, kā jūs tur!” Mēs Latvijā vēl neesam pieraduši, ka latviešu klasēs ir cittautieši. Klasesbiedriem tā ir lieliska iespēja iepazīt citu kultūru tā tuvu un pamatīgi.

Būtisku praktisku un emocionālu atbalstu snieguši citu skolēnu vecāki. Mamma jau sākumā, neskatoties uz to, ka viņa nesaprata nevienu vārdu, nāca uz visām klases vecāku sapulcēm. Mums izveidojās tāda vecāku atbalsta grupa. Vecāki – tie, kuri labāk prot angļu valodu, – vienkārši piesēdās klāt un tulkoja. Viens patulko, tad otrs. Vecāki reaģē brīnišķīgi. Nevienam pusteikums nav bijis, ka kāds kaut ko pārņemtu. Tieši otrādi: “Mēs, skolotāj, saprotam, ka jums ar viņu ir vairāk jāstrādā.” Ir sagādījis kolosāls kolektīvs. Attiecības veidot palīdzējuši kopīgi ģimeņu pasākumi. Ļoti izdevusies Jaunā gada sagaidīšana pēc austrumu tradīcijām, iepazīšanās ar latviešu Mārtiņdienu, Ziemassvētkiem.

Kas noderētu pedagogiem, kuriem jāuzņem jauniebraucēji? Vajadzētu palīgmateriālus, klausīšanās tekstus, ko var bērnam iedot. Piemēram, uzlikt austiņas un klausīties valodu. Dažādas spēles. Spēļu veidā var daudzko iemācīt. Ļoti daudz mēs, pedagogi, veidojam paši: attēlus, materiālus, bet tas prasa laiku. Skolotājam ir tāda sūtība, ka jāpalīdz, ja reiz tas bērns ir nonācis pie manis. Tomēr arī es esmu ieguvēja. Ļoti daudz pozitīvu emociju iegūstu. Ļoti daudz. Pat ņemot vērā visas grūtības, vairāk tomēr ir pozitīvo un gaišo mirkļu.

3. Starpkultūru saskarsme mācību un sadzīves situācijās

SITUĀCIJA. Skolā mācās diplomātiskā korpusa darbinieku bērni, kā arī skolēni, kuru vecākiem ir uzturēšanās atļaujas Latvijā saistībā ar investīcijām vai uzņēmējdarbību. Skolēnu jauniebraucēju sastāvs ir pastāvīgs, mainība ir neliela. Bērni paliek izglītības iestādē līdz pamatskolas vai vidusskolas posma absolvēšanai. Šajā pieredzes stāstā piedāvāts skatījums uz jauniebraucēju iekļaušanās procesu no mācību priekšmetu skolotāju perspektīvas.

Valoda un mācīšanās motivācija. Neatsverama priekšrocība mūsu audzēkņiem ir starpniekvalodas esamība, visbiežāk tā ir krievu valoda. Sarežģītākā situācijā ir bērni, kuri iepriekšējā mēnesī valstī ir mācījušies citā valodā, jo šeit viņiem nākas aprast uzreiz ar trīs svešvalodām – latviešu, krievu un angļu. Mums pozitīvi ir tas, ka šie bērni paliek. Mēs redzam sava darba rezultātu. Protams, pēc tam viņi aizbrauc studēt uz ārzemēm. Finansiāli viņi visi ir nodrošināti, var atļauties algot latviešu valodas privātskolotājus. Tādēļ diezgan ātri tiek uz ceļa. Protams, īstas motivācijas latviešu valodas apguvei viņiem nav. Ārzemju augstskolās to nevajadzēs. Diplomātu bērniem raksturīgi, ka viņi valodu mācās cītīgi, lai gan zina, ka pēc dažiem gadiem brauks uz nākamo valsti. No ģimenes nāk attieksme, ka ikvienu valoda kādā brīdī var būt pluss. Kopumā skolēni jauniebraucēji cenšas mācīties labi, jo viņiem dzīvē ir lieli mērķi. Gadījumos, kad vecāki īsti nedzīvo uz vietas, motivācija mācīties samazinās. Bērns ikdienā nav pieskatīts. Tomēr nekādas vispārīgājumus par jauniebraucēju grupu nav iespējams izdarīt. Viņi ir tik dažādi, situācijas ir tik atšķirīgas – valstis, kultūras, vecums, ģimenes, iepriekšējā pieredze. Katrreiz stāsts ir pilnīgi cits. Vienu recepti visiem gadījumiem skolotājam nav iespējams izmantot.

Mācību priekšmetu pēctecība. Bieži ir situācijas, kad iepriekšējā valstī skolēni nav mācījušies kādu no Latvijas izglītības iestādēs apgūstamajiem priekšmetiem vai arī mācību priekšmets ir bijis, bet ar atšķirīgu saturisko piepildījumu, piemēram, kulturoloģijas vietā ir apgūta kultūras vēsture. Abos it kā radniecīgajos priekšmetos saturs tomēr ir ļoti atšķirīgs. Skolotājam nākas meklēt papildmateriālus internetā, jāreaģē uz konkrēto situāciju. Daudzās valstīs netiek pasniegts priekšmets "Mājturība". Jauniebraucēji, protams, nezina, kur te kāds veikals ir, kurā dzijas, diegus var nopirkt. Esmu sagatavojusi veikalu adreses. Vienmēr apvaicājos, kurā rajonā viņš dzīvo, tad norādu uz tuvāko veikalu. Vienīgā lieta mājturības programmā, kas patik visiem, ir ēst gatavošana. Tam viņi redz jēgu – visu mūžu gribēsies ēst, arī ģimene būs jābaro. Rokdarbiem viņi īpašu jēgu neredz. Visu var nopirkt veikalā. Skolotāja argumenti nedarbojas. Diplomātu bērni, kas mācījušies starptautiskajās skolās daudzviet pasaulē, ir apguvuši vairākus priekšmetus, kurus Latvijā nemāca. Savukārt daži no mūsu priekšmetiem viņiem nav mācīti.

Dzimumu lomas, audzināšanas metodes un citas atšķirības. Reizēm gadās situācijas, kurās redzama dažādu kultūru atšķirīgā izpratne par dzimumu lomām. Piemēram, puisis var teikt savai māsiņai: "Klusē, sieviete, es tagad runāju!" Savukārt attieksmē pret skolotāju viņi parasti ir tādi mazi džentelmeņi: "Nē, skolotāj, jūs nē, tas ir jādara vīrietim!" Šiem bērniem ir cits temperaments. Vecākiem nereti ir ļoti temperamentīgas audzināšanas metodes. Ā, viņš ir izdarījis slikti, es viņu mājās sītišu! Nākamreiz skolotājs ilgi apsver - sūdzēties vai nesūdzēties, īpaši tētīm. Bērniem mēdz būt ļoti sarežģīti personvārdi. Vienas ģimenes bērniem nereti ir līdzīgi vārdi, kas atšķiras tikai ar vienu zilbi. Skolotājam ir grūti katrā vārdā to niansi atcerēties. Es vienmēr uzprasu, kā tevi saukt, kā tevi mājās mamma sauc. Ja vēlāk kļūdos, bērni problēmas netaisa, vienkārši izlabo.

Savstarpējās attiecības un sensitīvi jautājumi. Mūsu skolā ir ļoti multikulturāla vide. Piemēram, krieviski runājošie ir ļoti dažādi – no Ukrainas, Baltkrievijas, Krievijas, vietējie krievi, ebreju kopienas pārstāvji. Problēmu, konfliktu, apsūkāšanās uz tautības pamata nav vispār. Var jau būt, ka kopējā situācija šeit Latvijā ir tāda, kas nekādas asumus neprovocē. Ja mācāmies par reliģijām, bērni mēdz aizstāvēt savu ticību, ar to saistīto dzīvesveidu. Viņi labprāt pastāsta, atbild uz

jautājumiem par savu reliģiju. Pārējie skolēni, protams, ir ieguvēji. Viņi redz, ka tas citas tautības un ticības pārstāvis ir jauks un mierīgs cilvēks, labs klasesbiedrs. Šos bērnus var izmantot kā resursus mācību priekšmeta apguvē.

Iebraucējiem Latvijā ļoti patīk – gan bērniem, gan vecākiem. Viņi šeit jūtas kā Eiropā, kā jau nokļuvuši labākā dzīvē. Ja mācību priekšmetā ir jāaplūko kaut kas no Latvijas kultūras, tad viņiem ir grūti, nav konteksta, piemēru. Tomēr par kultūru viņi mācās ar interesi, labprāt iet uz muzejiem. Pie izdevības es vienmēr pajautāju – kādi jums ir pieminekļi, kādas jums tradīcijas. Viņi labprāt stāsta. Man liekas, ka ir labi, ja viņiem Latvija paliek atmiņā kā interesanta un pieņemoša valsts.

4. Patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšana – ar ko jāreķinās izglītības iestādei

SITUĀCIJA. Arvien pieaug to Rīgas izglītības iestāžu skaits, kuras uzņem skolēnus no patvēruma meklētāju un bēgļu ģimenēm. Izglītības iestādēm tā ir pilnīgi jauna pieredze, kurā izglītības iestādes tradicionālo uzdevumu izpildi apgrūtina virkne administratīvu, pedagoģisku un psiholoģisku izaicinājumu. Būtiskākā šo izglītības iestāžu pieredzes atziņa: izglītības iestādes, pašvaldības un valsts mērogā ir vērts ieguldīt laiku un resursus ilgtermiņa risinājumos – pedagoģu apmācībā, metodiskās bāzes radīšanā, informācijas apmaiņas un sadarbības sistēmas izveidē gan skolas iekšienē, gan starpinstitucionālā līmenī. Par savu pieredzi stāsta administrācija un pedagogi no vairākām izglītības iestādēm, kuras uzņemušas patvēruma meklētājus.

4.1. Patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšana – izglītības iestādes ADMINISTRĀCIJAS pieredze

Skolas un ģimeņu sadarbība. Skolai pieredze patvēruma meklētāju uzņemšanā ir pavisam neliela. Tikai pirms dažiem mēnešiem uzņēmām pirmos bērnus, kas dzīvo patvēruma meklētāju centrā. Šobrīd skolā mācās vairāk nekā desmit bērni no trim dažādām valstīm. Vairākas ģimenes pēc statusa iegūšanas ir devušas projām no Latvijas. Visi bērni mācās sākumskolas klasēs. Sākums bija ļoti grūts.

Bērni ir ārkārtīgi dažādi: kāds ir apmeklējis skolu, kāds kara dēļ vispār nav gājis skolā, cits jau pabijis trīs, četrās, piecās valstīs un tur skolas pamēģinājis. Bērniem ir atšķirīga pamatzināšanu bāze. Daži ir centīgi, citi mazāk. Bet ir viena liela, milzīga kopēja problēma – valodas barjera. Ir bērni, kuriem nav pat minimālu angļu valodas zināšanu, tāpat arī vecākiem.

Pirmajā tikšanās reizē piedalās vecāki, bērni, pārstāvji no patvēruma meklētāju centra un mentors. Ir ļoti svarīgi, lai piedalītos arī tulsks. Risinām sarunu, kā viss notiks, cik reizu nedēļā jānāk uz skolu, cikos sākas stundas, kas ir jāņem līdzi. Sevišķi svarīgi ir pārrunāt bērnu iepriekšējo pieredzi, dzīvesstāstu. Darba gaitā nonācām pie secinājuma, ka būtu noderīgi iztulkot arābu valodā pamatnoteikumus, kas ir ģimenēm saistoši, lai varam tos saprotami izstāstīt vecākiem un bērniem. Īpaši būtiski tas ir situācijās, kad ģimenes nerunā ne krievu, ne vācu, ne angļu valodā. Sadarbībā ar Latviešu valodas aģentūru un NVO "Drošā māja" tika iztulkoti būtiskākie punkti no iekšējās kārtības noteikumiem. Pirmajā tikšanās reizē mēs izstāstām noteikumus vecākiem un tad lūdzam, lai vecāki izstāsta noteikumus saviem bērniem. Pārrunājam, ka vecāki ir atbildīgi par bērna došanos uz skolu un nokļūšanu mājās. Sarunas laikā vecāki tam piekrit, bet reālajā dzīvē diemžēl tas nedarbojas. Sākumskolas vecuma bērni uz skolu brauc paši ar diviem transportiem, pēc tam vēl iet kājām. Kopumā viņi pavada vairāk nekā stundu ceļā, un viņus neviens nepavada. Mēģinājām problēmu risināt, sasaucām pat vecāku sapulci. Diemžēl tas situāciju nav uzlabojis. Acimredzot ģimenēm situācija Latvijā liekas gana droša. Varbūt tam ir vēl kādi citi iemesli. Vecāki, kad nāk uz tikšanos,

vienmēr saka "Iabdien" latviešu valodā. Tas jau rāda attieksmi. Viņi ir ļoti pieklājīgi. Viņi vienmēr paspēdīs roku, pateiks "lūdzu" un "paldies". Visas lietas, arī ar izglītību saistītās, kārtu virieši. Viņi atbild par bērniem, kārtu dokumentus. Attieksme pret izglītību un pedagogiem ir cieņpilna.

Būtiska ir pedagogu kolektīva prasme un vēlēšanās sadarboties. Ir ļoti būtiski, kā skolas administrācija savam kolektīvam pasniedz informāciju par jaunajiem skolēniem. Ja vadības komanda iet ar negatīviem lozungiem, tad neko citu nesagaidīs arī no kolektīva, un otrādi. Tas ir komandas darbs. Paradoksāli, bet šī situācija mūs kā kolektīvu ir satuvinājusi. Apmaināties ar pieredzi, atklājumiem. Ir grūti saprast katru bērna līmeni; ja vairāki skolotāji saliek informāciju kopā, aina kļūst skaidrāka. Universālas pieejas nav, meklējam risinājumus. Metodiskajā kabinetā ir mape, kurā liekam materiālus, kas izrādījušies vispiemērotākie, lai citi kolēģi var izmantot. Jaunie skolēni ir izaicinājums, pedagogu kompetences pārbaude, augstāka latiņa profesionalitātei. Vai es varu mācīt un iemācīt bērnu, kurš neprot latviešu valodu? Vai pats esmu spējīgs mācīties un reaģēt jaunā situācijā?

Bieži bērniem ir sajūta, ka viņi arī šajā vietā ir uz īsu brīdi, ka šī ir tikai tāda kārtējā pieturvietā. Cik gan šādā situācijā viņi var būt motivēti mācīties? Sirds sāp par to, ka kolēģi iegulda milzīgu darbu, un tas ir īslaicīgi. Šie bērni aizbrauc, un nāk nākamie, ar kuriem viss jāsāk no sākuma. Neredzam sava darba augļus, neredzam izaugsmi, jo mācīšanās periods ir tik īss.

Meklējam atbalstu arī ārpus skolas. Lielākā daļa skolas pedagogu ir piedalījušies LVA kursos darbam ar imigrantiem un reemigrējušajiem bērniem. Esam vienojušies par atbalstu no Latvijas Universitātes Āzijas studiju nodaļas. Mums palīdz studente, kura apgūst arābu valodu. Strādā ar bērniem, gatavo prezentācijas latviešu un arābu valodā, darbojas klasē kā skolotāja palīgs. Regulāri sazināties ar citām skolām, kuras uzņemušas patvēruma meklētājus, apmaināties ar pieredzi.

Pozitīvs pārsteigums – vietējo bērnu un vecāku attieksme. Vietējiem bērniem ļoti patīk. Sākumā skolotājiem bija diezgan liels satraukums, kā mūsu bērni pieņems jaunienācējus. Bērnu reakcija bija pārsteigums, patīkams pārsteigums! Bērni savstarpēji vienojās, kurš kurā dienā jaunajiem klasesbiedriem palīdzēs. Kad parādījās nākamie bērni no patvēruma meklētāju centra, mūsējie nāca un prasīja: "Lūdzu, lieciet mūsu klasē!" Bērniem problēmu nav. Tie ir mūsu – pieaugušo – priekšstati un stereotipi. Šie bērni ir tādi paši kā mūsējie. Bērni, kuri grib draudzēties, kuri grib spēlēties, kuriem ir savi niķi un stiķi.

Vietējo skolēnu vecākiem esmu prasījusi, ko bērni mājās stāsta. Viņi atbild, ka galvenokārt labu. Svarīgi ir, kādu sajūtu bērni aiznes mājās. Bērniem vienīgās problēmas sagādā valodas neprasmē. Viņi bēdājas, ka nevar viens ar otru sarunāties, ja gribas uzaicināt jauno klasesbiedru uz rotaļu vai izstāstīt spēles noteikumus. Bet bērni dara, kā nu prot, – stāsta latviešu valodā, iestarpina pa kādam vārdam angļiski, cenšas zīmju valodu lietot. Var redzēt, īpaši starpbrīžos, ka jaunie bērni ļoti ātri saprot. Bērns bērnu uztver – viņiem ir vienāda frekvence. Pieaugušajiem reizēm nav tik viegli. Skolotāja teikto bērni var nesaprast, bet atnāk klasesbiedrs un to pašu izstāsta "bērnu valodā", un viņi uzreiz saprot, kas ir jādara.

Skolai nepieciešams atbalsts un drošības sajūta. Skola risina ļoti daudzus jautājumus, arī tādus, kas īsti nav skolas atbildība. Piemēram, skolai neviens savlaicīgi nepaziņoja, ka dažas ģimenes pēc statusa saņemšanas ir devušās projām un bērni uz skolu vairs nenāks. Paši viņus meklējam. Ir nesamērīgi daudz dokumentu, birokrācija ir milzīga – līgumi, tarifkācijas, saskaņošanas, individuālo plāno sagatavošana par katru bērnu katram skolotājam katrā priekšmetā, novērtēšana. Esam pieredzējuši vairākas kontrolējošo institūciju pārbaudes, negatīvu publicitāti sociālajos tīklos. Par to ir nepatīkams pārsteigums. Reizēm jūtamies vainīgi, ka esam šos bērnus uzņēmuši, lai gan tā nebūt nebija skolas iniciatīva. Par šo grūto darbu skola vismaz vēlētos sajūst aizmuguri, interesi un atbalstu no valsts institūcijām, kuras mums deleģējušas šo audzēkņu izglītošanu. Šis nav vienas skolas vai atsevišķas pašvaldības jautājums. Tas daudz aktīvāk ir jārisina valsts līmenī. Esam nākuši ar iniciatīvu, ka nepieciešams satikties visām iesaistītajām pusēm un izrunāt savstarpējo sadarbību, lai būtu vienota informācijas aprīte, saskaņotas prasības.

4.2. Patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšana – pedagogu pieredze SĀKUMSKOLAS posmā

Manā klasē ir divas meitenītes. Ja klasē ir viens šāds bērns, tas ir vienkāršāk. Ja viņi ir divi, tad abi mazāk seko kopējam procesam, dara blakuslietas. Pedagogam jābūt gatavam, ka jaunie skolēni prasīs laiku. Pirmās dienas var likt bērnam mieru, ja viņš pats tā vēlas. Ja viņš grib vienkārši sēdēt, ļaujiet viņam sēdēt, lai viņš pats savā tempā saprot, kur viņš ir nonācis. Pakāpeniski sākam stāstīt un rādīt – ko darām, kādas grāmatas, kur tualete, kāds mums te dienas režīms. Šie bērni ļoti ātri visu uztver. Viņi nevēlas atšķirties no pārējiem, tādēļ tver “pareizo” rīcības, uzvedības modeli. Viņi ļoti grib komunicēt ar citiem bērniem. Pārējie ar prieku palīdz. Ļoti uzmana, kur palika, lai nepazūd skolā. Ir bijušas situācijas, kad jaunie bērni aizmieg stundas laikā. Viņi ir cēlušies sešos no rīta, lai astoņos būtu skolā. Viņi ļoti nogurst. Turklāt viņi ir “saules cilvēki”. Latvijā decembrī saules nav. Dienās, kad ir saulīte, viņi atdzīvojas, ir mundri. Kad saulītes nav, bērniem nav enerģijas. Saskarsmē šiem bērniem ir ļoti svarīgi saņemt uzmanību no skolotāja. Skolotājs ir pirmais cilvēks, caur kuru viņi tver svešo zemi. Ja kaut kur ejam, viņi grib man iedot roku, parunāties. Viņiem ir milzīgs prieks, ja atļauj noslaucīt tāfeli, jo tas apliecina, ka tu esi savējais, viens no mums, iederīgs. Daži ļoti grib mīļumu, pienāk un apķeras. Protams, skolotājam ir jābūt noteikt robežas, jānotur disciplīna – ir stundas laiks un starpbrīžu laiks. Kad bērns sūdzas, ka grib mājās, ir jābūt motivēt. Nevajag baidīties aizrādīt. Ja nav valodas, var izmantot mīmiku, žestus. Stingri paskatīties, pakratīt ar pirkstu – to sapratīs bez vārdiem. Liels pluss, ka šajā kultūrā ir liela cieņa pret pieaugušo, pret skolotāju.

Pirmā meitenīte ienāca tieši uz Ziemassvētku gatavošanās laiku, kad klasē mēģinājām ludziņu, dziedājām dziesmiņas. Viņa visu darīja līdzī, saprata vai nesaprata. Nevajadzētu gaidīt lielus mācību sasniegumus. Integrtē klasē jaunos bērnus vieglāk ir matemātikā, vizuālajā mākslā. Dabaszinībās jau ir grūti – zaķis, lācis. Viņi nezina, kas tas ir, nekad dzīvē nav redzējuši. Latviešu valodā strādāt kopā klasē vispār ir gandrīz neiespējami. Mūsu skatījumā vismaz divus mēnešus viņiem būtu intensīvi jāmacās latviešu valoda, tikai tad šos bērnus var integrtē skolās, klasēs. Pašlaik tas ir nežēlīgi pret bērnu. Latviešu valodu mācot, jādomā aktivitātes caur rotaļām, tad tas process aiziet. Ar mantiņām, ar kartītēm, sataisu mazās tāfelītes, lai raksta, lai nodzēs, lai nepārtraukti ir kaut kas jauns un citāds. Mācīšana klasiskā veidā isti nestrādā.

Jārēķinās ar situācijām, kas izriet no bērnu iepriekšējās pieredzes. Kolēģes klasē puisītis karstā dienā neparko nevēlējās novilkst savu biezo džemperīti, iespējams, pārprotot, ka viņam to grib atņemt. Pajiet laiks, kamēr bērni pierod, ka ir ielas apavi un ir maiņas apavi, ka drēbītes, ja ir silts, novelkam, bet pēc tam varēs uzvilkt atpakaļ, ka citi neņems tavas lietas.

Mums, latviešiem, ir bijusi līdzīga pagātne. Es šodien strādāju ar šo bēgļu bērnu, bet varbūt pagātnē kāds strādāja ar manu vecmāmiņu, kura bija bēgļu gaitās. Viņi visi ir ģimenes cilvēki, kas ved savus bērnus prom no kara.

4.3. Patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšana – pedagogu pieredze PAMATSKOLAS posmā

Mūsu skolā macās trīs bērni no ģimenes, kurai piešķirts bēgļu statuss. Tēvs nav kopā ar ģimeni. Kādēļ – nezinām, versijas ir pretrunīgas. Ģimene dzīvo mūsu mikrorajonā. Bērni skolā ienāca mācību gada vidū. Sākumā apguva latviešu valodu individuālās nodarbībās, pēc dažām nedēļām tika uzņemti pamatskolas klasēs pietuvināti viņu vecumposmam. Iepriekšējo izglītības pieredzi un apguves līmeni ņemt vērā nav iespējams. Izglītības dokumentu bērniem nav. Valodas barjeras dēļ zināšanu diagnostika ir neiespējama. Angļu valodas zināšanas ir minimālas.

Pieaugušo iesaistīšanās izglītošanās procesā ir ...nekāda. Skolai ar to jārēķinās. Piemēram, mēģinājām mammu iesaistīt, lai sameklētu bērniem izsniegtos, bet noklidušos zīmēšanas

piederumus, kancelejas preces, nesekmīgi. Līdzīgs stāsts par sporta tēru un sporta stundu apmeklēšanu. Iespējams, tas ir kultūrā, ka sievietei ir cita loma. Lielākie bērni paši pieskata mazākos.

Pedagogi ir neapskaužamā situācijā. Vienkārši lavierējam – sadzīvot, izdzīvot, cik iespējams palīdzēt tam bērnam, nenodarīt pāri un neatņemt uzmanību citiem. Šajās pašās klasēs ir arī speciālās programmas bērniem ar mācīšanās traucējumiem, skolēni reemigranti, daudzi citi bērni, kuri prasa papildu uzmanību. Ikvienā šādā klasē būtu nepieciešams skolotāja palīgs. Arī viens skolotājs, protams, spēj ar šīm situācijām tikt galā, bet tas notiek uz skolotāja brīvā laika, ģimenes un veselības rēķina. Skolotāja profesionālā kapacitāte tiek audzēta par ļoti dārgu cenu.

Skolotājs var parūpēties, lai skolēns stundās saturīgi pavada laiku, bet nevar apgalvot, ka ir iespējama secīga mācīšanās pēc programmas. Mums nav mācību līdzekļu. Latviešu valodas aģentūrai ir spēles, bet klases vienīgais dators vajadzīgs arī citiem nolūkiem. Pašam sākumam vajadzētu mapīti ar metodiskajiem materiāliem, varbūt tehniskos palīglīdzekļus, planšetdatoru, kam nevajag internetu, bet kurā jau būtu ielādētas vajadzīgās programmas.

Matemātikā jaunie skolēni seko līdzī rakstītajam un rādītajam uz tāfeles, kad stāstu vielu. Cenšas darīt līdzī. Ja nebūtu valodas barjeras, tad matemātikā varētu darboties vēl veiksmīgāk. Mājtiurības stundās bērni atdzivojas. Rādīju garšvielas, tad meitene savā valodā sauca nosaukumus, atpazīna. Viņai bija prieks, ka redzēja ko pazīstamu.

Bērni klasēs ienāca ļoti mierīgi. Viņi nevienu neprovocē. Viņi mierīgi pasmaidīs par kādu neveiklu situāciju, bet nekādā ziņā nemetīsies ciņā. Iespējams, tas nāk no viņu kultūras – es neaiztieku jūs, jūs neaiztieciat mani. Būdam audzinātāja, informēju klasi, ka būs jauns klasesbiedrs. Jautāju, kurš varētu uzņemties viņa pavadzoņa lomu skolā, lai viņš visu iepazīst. Pietiecās uzreiz trīs! No sociālajiem tīkliem redzams, ka dažreiz bērni kopā pavada laiku arī ārpus skolas, veidojas savs loks. Mūsu bērni ir iecietīgi. Kad skolotājs stundā aizraujas, bērni ir tie, kas atgādina, ka jaunajam klasesbiedram uzmanība nav pievērsta un uzdevums nav iedots. Ieguvums no šīs situācijas ir tāds, ka vietējie skolēni nonāk tuvā saskarsmē ar citas kultūras pārstāvjiem. Bērni ir ieguvēji tolerances, iecietības prasmju ziņā, viņi var veidot paši savu, nepastarpinātu redzējumu, bez publiskās telpas negācijām.

Laika izjūta šīm ģimenēm ir cita. Bērni mēdz kavēt pirmās stundas. Mammu ir nācies gaidīt uz tikšanos. Daudzas lietas “pazūd tulkokumā” – gan tiešā, gan pārnestā nozīmē. Grūti pateikt, cik viņi saprot no runātā. Tur vienmēr paliek nezināmais – vai dzirdēja, saprata un piekrita, vai vienkārši dzirdēja.

Latviešu valodu bērni turpina apgūt individuālajās nodarbībās. Pirmajās divās nodarbībās bija tulks. Pēc tam bija paniska sajūta – ko es tagad darišu! Es meklēju visur, kur vien varu, kādus materiālus, lieku bildes, veidoju prezentācijas. Protams, grūti, ka nav starpniekvalodas. Darbs, ko dara otrās valodas un svešvalodas skolotāji, ne vienmēr tiek novērtēts – gan algas, gan attieksmes ziņā. Dažreiz uzskata – aizej, parunājies, nekā nav jāgatavo, nav jālabo.

Pats pamats, ar ko mēs sākām, – mācīties par sevi. Mācījāmie no attēliem – ģimene, māsa, brālī. Es reizēm esmu spiesta darboties kā aktrise. Rādu uz sevi, ar sevi, emocijas, kustības. Kā parādīt “es skrienu”? Nu tad es arī skrienu! Pirms nodarbības, protams, apdomāju, kā es varu tēmu mācīt. Bet nekad nevar paredzēt, vai un kā viņi uztvers, kā sapratis. Man ir jābūt gatavai šajā pašā brīdī parādīt kaut kā citādi. Bija reiz attēls ar operu. Nu nesaprot, kas tas ir! Ko man darīt? Ir mazliet jāpadzied operas balsi, tad uzreiz kļūst skaidrs. Sākumā pašai bija tāda kā barjera, mazliet kauns. Tagad es jebko notēlošu. Vismaz cilvēks uzreiz saprot. Kad mācījāmie par iepirkšanos, spēlējām veikalū: viens bija kasieris, otrs – pircējs. Bieži izspēlējam dažādus dialogus. Skolotājam galvenais ir vākt visus iespējamus materiālus. Bija viens klikšķis, un viņi pēkšņi sāka lēnām runāt latviski. Vienkāršos teikumus, bet runā! Arī savstarpēji runājot, iestarpina pa kādam latviešu vārdam. Ļoti pozitīvi ir tas, ka bērni jau kādā trešajā nedēļā sāka labot cits citu. Māsas lielo brāli visu laiku laboja. Starpbrīžos redzu, ka viņi uz tāfeles raksta latviešu vārdus, ciparus.

Bērniem ir ļoti grūti! Latviešu, krievu, vācu, angļu valoda - viss ir vienā katlā. Vienu brīdi viņiem vispār bija pilnīgs sajukums galvā – varēja man pateikt teikumu, kurā izmantoti trīs valodu vārdi. Mēs, mācoties latviešu valodu, esam papildinājuši arī viņu angļu valodas zināšanas. Grūtību ir daudz. Viņu pašu rakstība ir no labās uz kreiso pusi. Burtnīcā raksta nevis starp līnijām, bet uz līnijām. Nelieto lielos burtus. Viņiem ir ļoti grūti uztvert, kur sākas jauns teikums. Var izlasīt divus teikumus kopā vienā elpas vilcienā. Sākumā bija grūti uztvert, vai viņi patiešām saprot manis teikto. Tagad esam sarunājuši, ka viņi nesaka visu laiku: "Labi, jā." Arī es pati pēc mīmikas un žestiem jau redzu, ka kaut ko nesaprot. Kaut kā mācos viņus "nolasīt". Reizēm nojaušu viņu valodā teikto.

Bērni ir ļoti atvērušies. Sākumā viņi nerunāja. Viņiem patīk, ja runājam ne tikai par Latviju, bet arī par viņu valsti. Ļoti labi, ja varam salīdzināt. Viņiem ļoti nepatīk ziema. Bija brīdis, kad bērni ziemā nebija skolā, visi slimoja. Te viņiem ir nepierasti laikapstākļi.

Skolotājs noteikti ir autoritāte. Viņi izturas ar ļoti lielu respektu. Skolotājam ar imigrantiem nav tādas pašas attiecības kā ar vietējiem skolēniem. Ja jauniebraucējiem vajag kaut ko palīdzēt, protams, ka es palīdzēju arī situācijās ārpus skolas, piemēram, iztulkot. Es uzskatu, ka man ir šis pienākums. Noteikti nenozēloju, ka sāku ar viņiem strādāt. Pirmkārt, tā ir jauna pieredze. Man patīk izmēģināt jaunas lietas. Otrkārt, ir tik labi redzēt, kā jau pašā sākumā viņi ar atdevi pievērsās valodas mācīšanai. Mums arī kursos stāstīja, ka viņu kultūrā skolotājs ir kā dievs. Viņi uz nodarbībām var nākt kaut vai tikai skolotāja dēļ. Es jūtu no viņiem to cieņu un atdevi. Mazā meitene man pirms pāris mēnešiem teica: "Es arī būšu skolotāja." Protams, visu laiku ir šaubas, vai viņi neaizbrauks projām. Ieliekot darbu, gribas redzēt rezultātu, bet neko jau nevar zināt. Viņi gan saka, ka viņiem šeit ļoti patīk.

5. Individuāla apmācība: priekšrocības un izaicinājumi

SITUĀCIJA. Skolā mācījās 16 gadus vecs skolēns no Tuvajiem Austrumiem. Latvijā viņš atradās bez ģimenes, dzīvoja patvēruma meklētāju centrā. Pūsim nebija iepriekšējas izglītības pieredzes. Viņš neprata lasīt un rakstīt, bija nelielas zināšanas matemātikā, nebija starpniekvalodas. Prata dažus vārdus un frāzes angļu valodā. Izglītības iestādē viņam tika organizēta individuāla apmācība. Stāsta skolotāja, kura vadīja individuālās apmācības nodarbības.

Mācību process. Pirmie vārdi, kurus viņš iemācījās, bija "skolotāja" un "uz redzēšanos", vēlāk arī sasveicināties. Vispirms mācījāmies lietas, kas ir noderīgākas sadzīvē. Par skolu, par ikdienas priekšmetiem, notikumiem. Izdrukāju ēdienu attēlus, strādājām ar tiem. Taisīju spēles no Rimi reklāmām – ēdams, neēdams. Runājām par ikdienas darbībām, pa labi, pa kreisi, par ārkārtas situācijām, zīmēm veikalā – "nenākt ar saldējumu" u. tml., par gadalaikiem, par svētkiem. Apguvām mēnešu un nedēļas dienu nosaukumus. Iemācījāmies visus burtus, lasīt īsti tomēr ne. Iemācījāmies rakstos saskaitīt, atņemt, reizināt, dalīt. Skaitīt viņš mācēja jau pirms tam. Tulks skaidroja, ka skaitīt viņi iemācās, jo tā ir dzīves pamatnepieciešamība. Risinājām dažādu piemērus par naudu, loģikas uzdevumus. Nodarbībās ik pa laikam jautāju, kā tas ir tavā valodā, lai viņam būtu interese, līdzvērtīga sajūta. Viņš ar prieku mani mācīja. Pāris vārdus es iemācījos, bija grūti, bet iemācījos. Skatījāmies kartē, rādīju, kur ir Latvija, kur atrodas viņa valsts. Mājasdarbus parasti izpildīja – kā saprata, tā izdarīja. Nodarbībās līdzās vienmēr bija dators, ja nesapratāmies, rādīju attēlus. Tas ir vislabākais saziņas veids, ja nav starpniekvalodas. Izmantoju Latviešu valodas aģentūras materiālus. Strādājām noteiktā režīmā – matemātika, latviešu valoda, sociālās zinības. Noslēgumā devu pārbaudes darbus, kopsavilkumus. Nevaru apgalvot, ka viņš mācībās bija ļoti centīgs. Domāju, ka vairāk nāca uz skolu tādēļ, ka gribēja komunikāciju, būt cilvēks. Man bija liels gandarījums, ja viņam bija interese, ja kaut ko pats jautāja.

Skolotājam ir dzelzaini iepriekš jāizdomā, ko nodarbībā darišu, kādā secībā, cik ilgi. To no malas nevienam nespārst. Es nevaru visu dienu likt vienu burtu rakstīt. Mācību materiāli ir, bet

pilnvērtīgi tos izmantot nevar, jo katrs gadījums ir citāds un skolotājam tas viss ir “jāizlaiž caur sevi”. Visvairāk trūkst sākotnējā atbalsta paketes. Būtu arī labi, ja kāds pirms tam vairāk pastāstītu, lai nav paniska sajūta “ārprāts, ko es tagad darišu”. Šobrīd mums pašiem skolā jau ir lielāka pieredze, pedagogi, kuri strādā ar imigrantiem, savstarpēji dalās un atbalsta.

Sadzīve. Puisis ēda skolas pusdienas. Sākumā aizvedu pie virtuves darbiniecēm, iepazīstināju. Labprāt ēda griķus, makaronus, zupas. Iemācījās nosaukt ēdienus latviešu valodā. Reiz viņš man atnesa karašu – maizīti, ko paši savā dzīvesvietā bija cepuši.

Skolotājam ir jācenšas paredzēt iespējamās situācijas, neizprotamās lietas. Kad skolā tuvojās brīvdienas, rūpīgi jāizstāsta – kad, cik ilgi, kad jānāk atpakaļ. Tāpat par pāreju no vasaras uz ziemas laiku. Viņam bieži bija auksti, kad rudenī mums pašiem vēl likās tīri normāli, viņam jau sala. Puisis nekad nebija redzējis sniegu, ļoti priedējās par to.

Nāca Ziemassvētki. Mums Latvijā daudzas tradīcijas Ziemassvētkos saistās ar baznīcu. Runāju par to uzmanīgi, par reliģiju, par svētkiem. Viņš teica: “Nav problēmu, visi cilvēki ir dažādi.” Uz Ziemassvētkiem uzdāvināju viņam šalli. Paņēma, bet nebija nekādas reakcijas – ne paldies, nekā. Iespējams, viņi vienkārši ir pieraduši, ka dod.

Skolotāja izjūtas. Ne tikai skolēnam, arī skolotājam ir psiholoģiskas grūtības. Man pirmā lielā krīze bija trešajā dienā. Kad nespāroti, vai tas, ko dari, ir pareizi, vai to spēsi. Tas bija izmisums. Tiku tam pāri. Saprātu, ka darišu, cik spēju, ka tā būs pieredze, ka arī es kaut ko iegūšu. Svarīgi, lai šajās situācijās no skolotāja neprasa konkrētu rezultātu, kādu noteiktu mācību sasniegumu līmeni.

Skolotāja loma darbā ar imigrantu ir daudz plašāka nekā tradicionālā mācību procesā. Skolotājs ir arī mentors. Nākas sarunāties par dažādiem tematiem. Viņš stāstīja, ka Latvijā ir labi dzīvot, jo šeit ir droši. Var brīvi staigāt pa ielām. Tā, viņaprāt, ir liela vērtība. Centos tomēr ieturēt zināmu robežu, distanci. Neinteresējos pārāk daudz par personīgo, lai gan stāsti tāpat nāca dažādi. Caur šo puisī kara šausmas pienāca klāt ļoti tuvu un reāli. Tomēr daudz kas saskarsmē paliek līdz galam nespārots, pazūd valodā, kultūru atšķirībās. Piemēram, stāsti par ģimeni bija ļoti pretrunīgi.

Būtu noderīgi, ja kompetents cilvēks pirms tam skolotājam iedotu zināšanas, izpratni par kultūru atšķirībām. Bija labi, ka bija tulsks, kuram varēju zvanīt, jautāt nespārotāmo. Pati daudz strādāju, internetā meklēju visu, ko varēju atrast, par šo zemi, parām, tradīcijām. Saskarsmē vairījos no žēstiem – ja nu tie nozīmē kaut ko citu, piemēram, pacelt ikšķi par labu darbu. Centos, lai neaizvainotu. Tagad saprotu, ka uztraukties par to īpaši nevajag. Viņiem ir televīzija, dators, internets. Jaunieši daudz seko līdzī, zina amerikāņu filmas. Globalizācijas dēļ zina daudz vairāk, nekā mēs domājam, ka viņi zina.

Bieži vien kādai ricībai, uzvedībai nav nekādas saistības ar kultūru atšķirībām. Reiz puisis atnāca un sēdēja ar cepuri. Es teicu, ka pie mums tā nav pieņemts, ka jāņem cepure nost. Izrādījās, viņš bijis pie friziera. Mati bija apgriezti ļoti īsi. Viņam nepatika un viņš to ļoti pārdzīvoja. Citreiz nodarbībā bija nomāksns un miegains, un iemesls izrādījās, ka nakts pavadīta pie datora.

Protams, skolotājam ir ļoti grūti, ja skolēns imigrants ir klasē kopā ar citiem. Kontakta brīdis, par ko skolotājam maksā, ir ļoti īss – 40 minūtes. Vislielākā gatavošanās ir pirms tam. Jādama, kā es to stundu vadīšu, lai visiem bērniem būtu uzmanība, ikvienam būtu mācību sasniegumi, bet lai arī šis bērns nepaliktu malā. Ļoti pietrūkst asistenta klasē, kas varētu būt klāt jaunajiem skolēniem un vairāk paskaidrot. Tiem, kuri iepriekš nav mācījušies, ir analfabēti, ir vajadzīga iepriekšēja sagatavošana, lai apgūtu alfabētu, pamata frāzes un, ienākot klasē jau būtu, no kā atsperties. Kopā ar pārējo klasi var likt rokdarbos, vizuālajā mākslā, dziedāšanā. Tā būtu arī saprātīga resursu izmantošana. Bieži viņi Latvijā uzturas īsu brīdi. Skolotājs ir ieguldījis laiku, centies. Ir liela vilšanās sajūta. Tik daudz kas ir atkarīgs no skolotāja entuziasma!

Atteikties jau mēs nevaram. Tas nav profesionāli, ētiski. Viņi mums ir iedoti, un ir jādara savs darbs – cik mēs varam, cik protam, cik spārotam! Arī ārsti nevar atteikties ārstēt.

6. Diasporas skolas panākumu atslēga – ārpusstundu darbs

SITUĀCIJA. Mazākumtautības skola, kur bez diasporas bērniem mācās arī citu Latvijā dzīvojošu tautību skolēni un bērni, kuru ģimenes nesēn pārcēlušās uz dzīvi Latvijā. Jauniebraucēju skolēnu skaits palielinājies pēdējos gados saistībā ar bruņoto konfliktu diasporas pārstāvju dzimtenē. Par skolēnu jauniebraucēju sekmīgas integrācijas atslēgu izglītības iestādes administrācija uzskata skolēnu aktīvu iesaistīšanos ārpusstundu darbā – mākslinieciskajos kolektīvos, koros, deju kolektīvos, projektos. Stāsta izglītības iestādes administrācijas pārstāvji.

Par galveno skolēnu jauniebraucēju iekļaušanās panākumu atslēgu uzskatām veiksmīgu ārpusstundu darbu. Skolai ir ļoti plaša starptautiskā partnerība. Uzturam kontaktus ar mūsu diasporu daudzās pasaules valstīs. Sadarbojamies ar abām mūsu vēstniecībām. Aicinām uz skolu sabiedrībā pazīstamus cilvēkus, diasporas personības, viesus, kuri ieradušies Latvijā, lūdzam vadīt stundas, uzstāties pasākumos. Viņi bērniem dod saskarsmes pieredzi, pārlicību, uzdrošināšanos, tā ir motivācija un paraugs, kuram līdzināties.

Daudz strādājam ar jauniešu projektiem. Sadarbojamies ar Latvijas pilsētu kultūras biedrībām un citu diasporu skolām. Caur deju, radošām aktivitātēm rādām katrs savu kultūru. Jauniebraucēju bērns uzreiz liekam projektu komandās, iesaistām radošajā apritē. Bija gadījums, kad vidusskolas puisis pirmajā nedēļā pēc ierašanās Latvijā ielikām projekta komandā vairāku dienu sadraudzības pasākumā. Viņš ļoti labi iejutās.

Tā ir pārbaudīta metode – uzreiz iesaistīt atbraucēju bērnus visās skolas aktivitātēs. Turklāt nebaidīties viņus izvirzīt priekšplānā - uzticam viņiem koncerta vadīšanu vai solo dziedāšanu. Iesaistām deju kolektīvos. Tieši ārpusklases darbs ļauj imigrantu bērniem momentā nokļūt labvēlīgā un aktīvā vidē. Viņi uzreiz ir spiesti strādāt komandā. Tur skolotājs vairs nav starpnieks, ir tiešais kontakts ar citiem skolēniem. Viņi sadraudzējas, turpina sazināties. Komunikācija mūsdienu pasaulē ir viena no svarīgākajām lietām. Jaunieši daudz sēž datoros, telefonos. Viņi baidās viens ar otru runāt “dzīvajā”, labāk uzrakstīt čātā. Skatuve ir ļoti vajadzīga ambīcijām. Mums visi bērni “iet caur skatuvi”, jo skatuve dod pārlicību.

Karjeras dienās notika Pilsētas medības ar orientēšanos pilsētvidē. Mums tajās piedalījās liela daļa bērnu, kas bija tikko atbraukuši uz dzīvi Latvijā. Tas nekas, ka viņi Rīgu nezina. Salikām grupās kopā ar vietējiem. Visi bija laimīgi, teica, mēs beidzot Rīgu iepazīnām. Citādi – viņš zina tikai savu sabiedriskā transporta pieturu, zina, kā no mikrorajona tikt uz skolu un atpakaļ, tas arī viss.

Skola organizē vasaras nometnes. Tad katru dienu dodamies ārpus skolas, braucam ar sabiedrisko transportu uz Bolderāju, ar vilcienu – uz vienu jūrmalu, uz otru jūrmalu. Tās ir nometnes jaunākajam pamatskolas posmam. Jauniebraucēju bērni vēl pēc gadiem atceras, ka tieši šajās nometnēs iepazinusi Rīgu un pēc tam kā gidi savus vecākus veduši uz Mežaparku, Ķīšezeru, Carnikavu.

Ar skolēniem ļoti daudz sarunājamies. Esot kopā pasākumos, koncertos, braucienos, ļoti daudz runājamies. Kad bērni redz skolotāju ne tikai kā profesionāli, bet arī kā cilvēku, viņi ļoti atveras, uzticas.

Mēs nedalām bērnus – mūsējie un svešie, vai vietējie un atbraucēji. Viņi vienmēr un visur ir kopā. Bērniem ir papildstundas latviešu valodā no pašvaldības, tas ir labi. Tomēr izšķiroši svarīga valodas apguvei ir valodas vide un to visvairāk veido ārpusstundu darbs. Ja valodas vides nav, tā neiesakņojas. Cenšamies radīt vidi valodas lietošanai. Mums ir jauniebraucēju bērni, kuri pēc diviem gadiem bez akcenta runā latviešu valodā. Bērns saprot valodu jau krietnu laiku pirms viņš iesāk runāt šajā valodā. Bērns uztver valodu caur žestiem, kontekstu. Turklāt jāatceras, ka bērni pieaugušos vispirms saprot nevis ar vārdiem, bet sajūt emocionālā līmenī.

Skolotāju kolektīvs mums ir daudzvalodīgs, bet milzīga problēma ir skolotāju trūkums. To mēs un līdzīgas skolas īpaši izjūtam. Vienāda samaksa par darbu būs gan tam skolotājam, kurš strādā

skolēnu sastāva ziņā viendabīgās skolās un klasēs, gan tam pedagogam, kurš strādā ar etniski un citādi nevienādabīgiem kolektīviem. Ir ļoti grūti strādāt, ja bērns vienu vārdu saprot, otru vārdu viņam pasaka solabiedrs, trešo vārdu skolotājs ar zīmēm parāda! Tādēļ saprotams, ka skolotāji labāk izvēlas strādāt skolās, kurās audzēkņu sastāvs ir viendabīgs. Šī iemesla dēļ mēs zaudējam lieliskus pedagogus.

Mūsu skolotājiem ir milzīga pieredze – pašiem sava pieredze, citu kolēģu pieredze, citu skolu pieredze. Profesionālajai pilnveidei ļoti noderētu akadēmiska rakstura lekcijas, kas ļautu skolotājam šo plašo pieredzi apzināties un strukturēt.

Liela nozīme ir atbalsta personālam. Bērnu labsajūtai no svara ir ikviens pieaugušais skolā. Piemēram, mūsu skolā policists ne tikai dežurē, bet arī iet klasēs un vada nodarbības, iemācās bērnu vārdus, bērni viņam uzticas. Tas ir vēl viens cilvēks, kurš kvalitatīvi pieskata bērnus.

Skolas administrācijas nostāja ir būt sasniedzamiem bērniem, viņu ģimenēm. Kontaktinformācija ir publiski pieejama. Katru rītu skolas vadības cilvēki stāv pie skolas ieejas un sasveicinās ar visiem nācējiem – bērniem, vecākiem. Redzam katru bērnu, kas ienāk skolā, redzam, kāds viņam šodien noskaņojums. Vecāki mums uzticas. Mēs nereklamējamies, bet ar ikdienas darbu cenšamies, lai par mums runā labu.

7. Skolēni reemigranti

SITUĀCIJA. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra 2016. gada pētījumā konstatēts, ka 21,2 % reemigrantu par atgriešanās iemeslu min "gribu, lai bērni dzīvo un mācās Latvijā". Tas ir ceturtais biežāk nosauktais atgriešanās iemesls. Vienlaikus jāatzīmē, ka kopumā 13 % respondentu starp faktoriem, kas traucē adaptēties dzīvei Latvijā, nosaukuši tieši ar bērnu izglītošanos saistītās grūtības, bet starp tiem, kas dzīvo kopā ar saviem vai dzīvesbiedra nepilngadīgiem bērniem, šo faktoru nosaukuši pat 30 % respondentu. Jautājumā "Kas palīdzētu atgriezties Latvijā?" respondenti norādījuši: informācija par valsts un pašvaldību atbalstu ģimenēm ar bērniem (19,4 %), pieejamas bērnu pirmsskolas izglītības iespējas (15,5 %), palīgs bērniem skolā, kas palīdz pirmajā laikā iekļauties izglītības sistēmā (14 %), informācija par izglītības iestādēm un iespējām bērnam iekļauties izglītības sistēmā (12,3 %), latviešu valodas apguves un uzlabošanas iespējas bērniem (10,3 %)⁸. Vecāku viedokļus papildina skolēnu - reemigrantu balsis, akcentējot attiecību veidošanu ar vienaudžiem un skolotāja faktoru kā izšķiroši nozīmīgus psiholoģiskajam komfortam/diskomfortam un sekmīgai vai ne tik sekmīgai mācību vielas apgūšanai⁹.

Nav pieejami visaptveroši pētījumi, kas izzinātu otras iesaistītās puses – izglītības iestāžu administrācijas un pedagogu viedokli par nozīmīgākajām grūtībām, ar kurām sastopas izglītības iestādes, uzņemot skolēnus reemigrantus. Intervijās un fokusa grupu diskusijās, kas šīs izpētes ietvaros veiktas Rīgas izglītības iestādēs, pedagogi visbiežāk nosauc nepieciešamību gatavot papildu materiālus skolēniem, kuriem ir nepietiekamas latviešu valodas zināšanas un atšķirīga mācīšanās pieredze, kā arī izaicinājumu veidot mācību satura pēctecību situācijās, kad mācību priekšmetu programmas atšķiras vai arī priekšmets nav apgūts vispār. Skolotājam jāreķinās arī ar īpašu bērna emocionālo stāvokli, ko ietekmē dzīvesvietas maiņa (nereti pat vairākas), bažas par pieņemšanu jaunajā vidē un draugu iegūšanu. Par pozitīvo pieredzi un potenciālajiem riskiem stāsta reemigrējuša bērna klases audzinātāja.

Pirmo pusgadu pēc atgriešanās Latvijā meitene mācījās privātā skolā, tur bija mazas klases un līdz ar to adaptācija daudz vienkāršāka. Vēlāk pārnāca pie mums, bet viņai jau bija priekšstats par

⁸ Atgriešanās Latvijā: reemigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. (2016) Pieejams: http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_Latvija_-_petijuma_zinojums_FINAL03.pdf

⁹ Ose L. (2015). Skolotāja faktors: pedagogi dialogā ar bērniem un jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā/ Radot iespējas attīstībai. Diasporas bērnu un jauniešu izglītība. LU Akadēmiskais apgāds.

to, kāda ir Latvijas skola. Meitene ir dzimusi ārzemēs, runā abās iepriekšējo mītnes valstu valodās. Sadarbība ar vecākiem ir ļoti cieša, tādēļ ir daudz vieglāk – gan ģimenei, gan skolai. Bērnam ir emocionāls komforts.

Lielā skolēnu skaita dēļ skolotājiem ir ierobežotas iespējas sniegt individuālu atbalstu. Tādēļ viņa bija spiesta "ielēkt" vidē un iekļauties. Sociālajās zinībās strādājam bilingvāli. Sākumā devu tekstus angļu valodā. Tagad dodu arī latviešu valodā. Nedaudz patulkoju. Atbildes ļauju rakstīt angļu valodā. Galvenais, lai bērns saprot un var pilnvērtīgi saturiski izteikt savas domas, lai vērtējums nav sliktāks tikai tādēļ, ka nezina valodu. Angļu valodā mums ir apgriezts process. Grāmata ir tā pati, tikai viņa strādā it kā otrā virzienā. Pārbaudes darbā es saucu vārdus latviski, skolēni tulko. Viņai jāzina, ko tas vārds latviski nozīmē. Nācās pielāgoties. Viņa palīdz klasesbiedriem, kuriem ar angļu valodu kļājas grūtāk. Sākumā bažījās, kā vadīšu stundas, kā tas būs viena bērna dēļ, kuram tā ir dzimtā valoda, bet patiesībā viss ir sanācis ļoti labi un organiski. Matemātikā valodas prasmei nav tik lielas nozīmes, tur ir cipari, skaitļi. Ja kāds termins nav saprotams, mamma ļoti palīdz. Dabaszinībās pašai nākas vairāk piestrādāt, bet tur arī ir ļoti liels vecāku atbalsts. Visgrūtāk ir ar latviešu valodu. To meitene mācās vēl papildus individuālās nodarbībās pie savas latviešu valodas skolotājas. Darbs ir jāiegulda milzīgs. Salīdzinot zināšanas, piemēram, sociālajās zinībās, matemātikā, nav nekādas atšķirības no klasesbiedriem. Viņa ir tajā klasē, kur viņai ir jābūt gan pēc vecuma, gan zināšanu līmeņa. Vienīgais priekšmets, kur viņa nav vienā līmenī ar pārējiem, ir latviešu valoda. Ja vecāku atbalsta mājās nebūtu, tad kļūtos ļoti grūti. Labais rezultāts ir tikai strādājot kopā - vecākiem, skolotājiem, pašam bērnam un klasesbiedriem.

Kas būtu jāņem vērā līdzīgās situācijās? Nepieciešamas papildu valodas stundas. Lielās klases, ļoti apgrūtina darbu. Ja skolotājs zina valodu, tas palīdz. Tomēr papildu sagatavošanās laiks ir vajadzīgs ikvienam skolotājam visos mācību priekšmetos. Priekšmetos ir specifiska terminoloģija – matemātikā, mūzikā. Kā izskaidrot iekšējās kārtības noteikumus, drošības noteikumus, kādā valodā! To skolotājs, kuram nav angļu valodas, nemaz nevar. Arī paši bērni, pat ja viņi varētu valodas dēļ, skaidrot nedrīkst, jo tā ir atbildība. Mums būs ekskursija, ir jāzina ceļu satiksmes drošības noteikumi. Protams, ka man tas individuāli būs jāizstāsta. Labi, ka konkrētais bērns ir centīgs un organizēts. Ja būtu izklaidīgs un impulsīvs, tad būtu lielas problēmas.

Klase ir ļoti liela ar visām pamatskolas vidējā vecumposma īpatnībām. Klases kolektīvam jaunās skolnieces ierašanās bija kā bonuss. Bērniem nācās runāt angļiski, īpaši sākumā, kad meitene bija apjukusi – parādīt skolu, izstāstīt, uzņemties atbildību. Iekļaušanās klasē ir ļoti veiksmīga. Sākumā viņu uztvēra kā lielu eksotiku, visi gribēja draudzēties. Pirmajās dienās man pat nācās skolēnus atturēt – neskrieniet visi virsū. Katrs vēlējas parunāt, kaut ko pajautāt, pārbaudīt savu angļu valodu. Viņa ir kautrīga, ir grūti, kad visi saskrien apkārt. Tagad jau ir mierīgāk, viņai ir savs draugu loks, ar kuru vairāk komunicē. Pirmajās dienās es palūdzu, un viena meitene pati uzņēmās atbalstīt un palīdzēt. Reiz klasē bija skolotājs, kas aizvieto kolēģi un tik labi nezina situāciju. Bērni to uzreiz nokārtoja – palīdzēja, pārtulkoja. Klases kolektīvam tas ir ļoti nācis par labu. Sākumā es baidījos, kā būs ar iekļaušanos, šis ir smags vecumposms. Tagad es teiktu, ka, iespējams, viņi uzņēma jauno skolnieci daudz labāk, nekā varētu pieņemt kādu vietējo bērnu no citas skolas.

Mums bija talantu šovs. Meitene arī gribēja piedalīties – spēlēt klavieres. Ļoti, ļoti cītīgi gatavojās. Tik nopietni to uztvēra, ka beigās saslima. Viņa ir teikusi, ka viņai patīk, ka mums ir dažādas aktivitātes, kurās iesaistīties. Lielā talka viņai bija brīnums. Ilgi runājām, kamēr izprata, kas tas vispār ir. Diezgan liels pārsteigums viņai bija arī skolas pusdienas. Neierasts ēdiens – griķi, sautējumi. Viņai patīk, ka nav jāvalkā skolas forma.

Audzināšanas stundā runājām par 1991. gada janvāra notikumiem, barikādēm. Tas bija drīz pēc viņas ierašanās. Tā bērnam bija pilnīgi sveša tēma. Viņa to uztvēra ļoti saasināti. Klasē es to neredzēju, bet mamma pēc tam stāstīja. Mūsu bērni ir pieraduši. Mēs kopš 1. klases par to runājam. Viņi, protams, ir aizkustināti, bet notikums ir zināms. Stundā skatījāmies fragmentus par to, kā

Vecrīgā bija barikādes. Tās bija vietas, ko viņa atpazina. Klasē skolēni stāstīja, kā vecāki tajā laikā jutās, ko darija. Salīdzinoši nesens tas viss ir noticis. Viņai tas bija šoks, bija grūti saprast to visu. Pirms tam es nebiju aizdomājusies, ka viņa par to nav dzirdējusi un kādu reakciju tas var izraisīt.

Klases stundās, ja mums ir diskusijas par ekskursiju vai ko citu, ir dzīvā saruna un netiek tulkots. Tad viņai ir jāuzķer ideja, jāmēģina saprast. Es, protams, ik pa laikam arī īpaši pajautāju, ko viņa par to domā. Mums klasē diezgan daudzi bērni labi runā angļiski un arī ar viņu cenšas runāt angļiski. Es mudīnu – mēģiniet latviski! Tas nav tā, kad ierodas kāds no Sirijas un nav neviena, kas viņa valodā runātu un vietējā valoda jāiemācās. Savā ziņā iespēja sazināties angļu valodā ir šķērslis latviešu valodas apguvei. Tā mēs lāča pakalpojumu izdarām. Psiholoģiski jaunieņācējam ir vieglāk, bet valodas apguvi tas neveicina.

Kopumā bērns ir adaptējies veiksmīgi. Viens no būtiskiem panākumu priekšnoteikumiem bija vecāku atbalsts.

8. Interesu izglītība kā integrācijas iespēja

SITUĀCIJA. Nozīmīgu atbalstu jauniebraucēju bērnu integrācijā var sniegt interešu izglītības piedāvātās iespējas. Latvijā šajā jomā ir bagātas tradīcijas un plašs piedāvājums. Interesu izglītības nodarbības skolēniem pieejamas gan vispārējās izglītības iestādēs, gan mūzikas, mākslas un sporta skolās, gan interešu centros. Ģimenes var atrast sev ģeogrāfiski tuvāko un finansiāli atbilstošāko piedāvājumu. Lielā daļā interešu izglītības virzīnu valoda netiek izmantota kā primārais mācīšanās instruments. Tādēļ šāda veida nodarbības paver plašākas iespējas skolēniem jauniebraucējiem, kuriem iekļaušanos vispārīzglītojošā skolā traucē valodas barjera. Stāsta interešu izglītības centra metodiķe.

Savā izglītības iestādē jauniebraucējus neizjūtam kā īpašu grupu, kas prasītu kādu atšķirīgu attieksmi. Ir bērni no Baltkrievijas, Ukrainas, Krievijas, Vidusāzijas valstīm, Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas. Šie bērni izvēlas tādus interešu izglītības virzienus, kuros valodas prasme nav primārā - sporta virzienus, sporta dejas, lietišķās mākslas virzienus - zīmēšanu, keramiku. Iebraucēji no Dienvidamerikas valstīm bieži izvēlas sporta dejas, jo tas viņu kultūrā ir populāri. Pieprasījums uz tehnisko jaunradi ir ļoti liels ne tikai starp jauniebraucējiem, bet arī vietējiem bērniem. Bieži bērni ātri apgūst valodu un kļūst par tulkiem saviem vecākiem, palīdzot sazināties ar pulciņa skolotāju. Bērniem no bijušajām PSRS valstīm vispār nav grūti adaptēties, jo pārsvarā saziņas valoda viņiem ir. Mums visi skolotāji var strādāt bilingvāli.

Interesu izglītībai ir sava specifika. Uz vispārīzglītojošo skolu bērns ir spiests iet un visus priekšmetus mācīties, patik viņam vai nepatik. Uz interešu izglītības iestādi ģimenes, bērni atnāk pēc brīvas izvēles. Tādēļ, ka viņus tas interesē, tādēļ, ka uzskata to par nepieciešamu tālāķai dzīvei. Ir liela motivācija, bet vienlaikus arī lielas gaidas no interešu izglītības iestādes un pedagoga.

Interesu izglītībā varam runāt par daudz plašāka mēroga integrāciju, ne tikai jauniebraucēju iekļaušanos. Vispārējā izglītībā kolektīvi ir salīdzinoši homogēni. Tur atšķirīgais ir daudz ātrāk pamanāms. Pret citādajiem, īpaši pusaudžu vecumā, vienaudži var vērsties arī nežēlīgi. Interesu izglītībā kolektīvi ir daudz neviendabīgāki. Pulciņos darbojas atšķirīgu vecumu, dažādu mikrorajonu, valodu bērni, audzēkņi ar atšķirīgiem talantiem un spēju līmeni. Šeit būt atšķirīgam ir normāli. Viņi jau atnāk ar nostāju – esmu citāds, jo esmu kaut ko izvēlēties, domāju, ka esmu talantīgs (bieži vien arī ir), esmu personība, bet respektēju, ka arī citi man apkārt ir personības. Mums ir daudz skolotāju, kuri prot atrast kontaktu ar šādiem īpašiem bērniem. Jauniebraucēju gadījumā bērna atšķirīgā iepriekšējā pieredze, tautība, valoda, ārējais izskats, apģērbs vai uzvedība ir tikai viena no daudzajām citādībām. To līdzilvēki uztver atvērti, ar apziņu, ka tas bagātina.

Skolotāja personībai interešu izglītībā ir izšķiroša loma. Obligātajā izglītībā parasti ne skolēns var izvēlēties skolotāju, ne otrādi. Kurš skolotājs māca matemātiku konkrētajā vecumposmā, tas arī māca. Interešu izglītībā skolotājam bērni nekad nav nodrošināti, nav garantēti. Viss ir atkarīgs no paša skolotāja spējas viņus piesaistīt. Tādēļ pie mums paliek un strādā skolotāji, kuriem darbs ir hobijs un sirdslieta. Katram pulciņam ir autorprogrammas. Programmas var būt orientētas gan uz meistarības iegūšanu kādā jomā, gan uz lietderīgu brīvā laika pavadīšanu. Programmas veidošana un satura piepildīšana – to visu izšķir skolotāja radošums, spēja ieinteresēt bērnus, pulcināt ap sevi, veidot kontaktu. Reizēm darbības veids bērnam sākumā var pat likties neinteresants, bet fascinē un pievelk skolotāja personība. Interešu centrā bērnu atbalstam ir arī sociālais pedagogs, spēļu istabas pedagogs, kas rūpējas par brīvā laika lietderīgu pavadīšanu.

Jauniebraucēju ģimenēm ir sava specifika. Viņi ir uzmanīgi un piesardzīgi attieksmē pret savu bērnu izglītību. Viņi ir svešā valstī un svešā vidē. Ikviens lēmums tiek vairāk apsvērts. Pirmais kontakts no šo ģimeņu puses parasti ir ļoti nedrošs – vai mēs drīkstam, vai varam. Mēs iedrošinām, nekad neatsakām. Ļoti daudzās pasaules valstīs, arī visai labklājīgās, interešu izglītības joma nav attīstīta. Tādēļ iebraucējus ļoti pārsteidz un pozitīvi izbrīna iespējas, kas ir pieejamas Latvijā un kuras mēs paši uzskatām par pašsaprotamām. Nereti ģimenes jautā, kādu darbības virzienu mēs varam ieteikt. Izziņām, kādas ir intereses, ko vecāki un pats bērns vēlētos, noteikti apjautājamies, cik noslogots ir bērns, cik intensīvi grib kaut ko darīt, iztāstām katras jomas plusus un mīnus. Piemēram, ja bērns vēlas mācīties mūziku, dziedāt kori, jārēķinās, ka būs vajadzīgas valodas zināšanas, jo jāmācās diezgan sarežģīti teksti, kad nāk kuru skates un ir jāsaprotava programma. Tādēļ vairāk iesakām virzienus, kuros valodas prasme nav tik būtiska: kokapstrāde un koka dizains, tehniskā jaunrade – radioelektronika, automodelisms – sports, lietišķā māksla, juveliermāksla. Interešu joma piedāvā tik plašas izaugsmes iespējas – darbošanos ar galvu, rokām, ķermeni, laika plānošanu, sevis menedžmentu.

Daļā jauniebraucēju ģimeņu viens no vecākiem nestrādā. Tādēļ tīri objektīvi viņiem ir vairāk laika. Piemēram, mums modelēšanas-konstruēšanas pulciņā bija ģimene, kura bija tikko atbraukusi. Mamma latviešu valodu neprata vispār, bet vienmēr nāca bērnam līdzi, uzmanīgi sekoja visam. Viņai bija interesanti. Jautāja, ko pati var mājās darīt, ar kādiem materiāliem strādāt. Pirmsskolas vecuma bērniem daudz vērtīgāk ir darīt lietas kopā ar vecākiem.

Jauniebraucēju bērni nereti ir uzņēmīgāki. Arī tas nāk no ģimenes. Bērna vecākiem ir bijusi drosme mainīt dzīvesvietu, sākt visu citā vietā no jauna. Tādēļ arī citās jomās, piemēram, izglītībā, viņi ir uzņēmīgi un centīgi.

Mūsu interešu centrs sabiedrībā ir labi pazīstams. Ir informācija internetā, tomēr visuzticamākais informācijas avots vienmēr ir cilvēks. Cits citam mūs iesaka skolasbiedri, vecāku kolēģi, draugi. Sadarbībā ar vēstniecībām tiek organizēti zīmēšanas konkursi, muzikālie festivāli, forumi, kuros piedalās centra kolektīvi. Līdz ar to vēstniecības iesaka mūsu iestādi savu diasporu iedzīvotājiem. Centrs būtu atvērts arī darbam ar bēgļu bērniem. Ir pat iespējams viņiem sagatavot īpašu piedāvājumu – vairāku pulciņu praktisku iepazīšanu sociālā pedagoga vadībā, kad kopā tiek izmēģinātas dažādas nodarbošanās. Piemērots viņiem varētu Eiropas kultūras pulciņš, citas lietas, kas orientētas uz kustību, praktisku darbošanos. Saturiski esam tam gatavi.

NODERĪGAS SAITES UN INFORMĀCIJAS AVOTI DARBĀ AR JAUNIEBRAUCĒJU UN REEMIGRANTU BĒRNIEM

- Latviešu valodas aģentūra (www.valoda.lv):
 - profesionālās pilnveides kursi un meistarklases (sekojiet piedāvājumam¹⁰);
 - mājaslapas www.valoda.lv sadaļa Māci un mācies¹¹ – viss par un ap latviešu valodas mācīšanu;
 - “Saziņas tilts”¹² – projekti un interaktīvie materiāli jauniešiem, studentiem (valodas apguve: video, teksti, frāzes, termini u. tml.), informācija par Latviju, jauniešu veidoti Latvijas iepazīšanas maršruti.
- Informācijas centra imigrantiem informatīvā vietne www.integration.lv, kur tiek publicēta informācija, kas attiecas uz trešo valstu pilsoņu integrāciju Latvijā: pieejamie pakalpojumi trešo valstu pilsoņiem, aktuālā informācija par integrācijas pasākumiem, ko īsteno valsts un nevalstiskās organizācijas, informatīvie materiāli un resursi, kas domāti trešo valstu pilsoņiem.
 - [Facebook.com](https://www.facebook.com/dalissimiespieredze) grupa “Dalīsimies pieredzē”¹³, kur skolotāji uzdod jautājumus, sniedz atbildes un dalās pieredzē, kā strādāt ar bērniem, kuriem nepieciešams atbalsts.
 - Latviešu valodas kursi pieaugušajiem Rīgas iedzīvotājiem. Sekojiet piedāvājumam¹⁴.
 - Izglītības attīstības centra (www.iac.edu.lv) sagatavotie atbalsta materiāli skolotājiem starpkultūru izglītībā un sabiedrības integrācijas jomā:
 - “Saskarsme, daudzveidība un tolerance”¹⁵;
 - “Saliedēta skola – saliedēta sabiedrība”¹⁶;
 - “Dažādība kā resurss”¹⁷;
 - kursu piedāvājums par starpkultūru un integrācijas tēmām (sekojiet piedāvājumam¹⁸). Piemēram, 2017. gadā pedagogi apgūst profesionālas pilnveides programmu projekta “Atbalsts skolu kopienām iecietības veicināšanā un starpkultūru dialoga sekmēšanā multikulturālos kolektīvos” ietvaros.
 - Rīgas Izglītības un informatīvi metodiskais centrs (www.riimc.lv) – kursi un materiāli skolotājiem (piemēram, šobrīd pieejami kursi “Kā panākt veiksmīgu pedagoga un vecāku sadarbību”), sadarbības iespējas un konsultācijas (sekojiet piedāvājumam¹⁹).
 - Sabiedrības integrācijas fonda (www.sif.lv) projekti valsts un pašvaldību speciālistiem/darbiniekiem starpkultūru izglītības jomā. Projekta “Starpkultūru komunikācija” (2013. g.) materiāli:
 - infografika par trešo valstu valstspiederīgo integrācijas procesu²⁰;
 - apmācību kurss “Starpkultūru komunikācija” rokasgrāmata²¹.
 - Portāls iebrucējiem www.dzivotlatvija.lv – dažādu veidu informācija trešo valstu valstspiederīgajiem latviešu, krievu un angļu valodā.
 - Metodiski materiāli darbam dažādos mācību priekšmetos www.soma.lv un www.uzdevumi.lv.
 - Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība. Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centrs, 2015²².

¹⁰ <http://www.valoda.lv/page/4/>

¹¹ <http://maciunmacies.valoda.lv>

¹² <http://www.sazinastilts.lv/language-learning/vocabulary/>

¹³ <https://www.facebook.com/groups/754477681357115/?fref=ts>

¹⁴ <http://www.iksd.riga.lv/public/81424.html>

¹⁵ <http://www.iac.edu.lv/assets/Uploads/Materiāli/>

IACAtbalstamateriāliSSkolotājiemGATAVS.pdf

¹⁶ http://www.iac.edu.lv/assets/Uploads/Pieredzes_krajums_Saliedeta_skola.pdf

¹⁷ http://www.iac.edu.lv/assets/l_dokumenti/EEZ/Dazadibkaresurss.pdf

¹⁸ <http://www.iac.edu.lv/jaunumi/>

¹⁹ <http://riimc.lv/lv/pedagogiem>

²⁰ http://www.sif.lv/images/files/SIF/starpkulturu_kom/2013/infografika/imigranti_gala.pdf

²¹ http://www.sif.gov.lv/images/files/SIF/starpkulturu_kom/2013/STARPKULTURU_KOMUNIKACIJA_lv.pdf

²² http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_berni_makets.pdf

PIELIKUMS NR. 1

Šo aptauju veic Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments starptautiska projekta "AMITIE CODE" ietvaros, lai noskaidrotu situāciju Rīgas pilsētas pašvaldības izglītības iestādēs, veiktu salīdzinošo analīzi ar 2014. gada aptaujas datiem un izveidotu ieteikumus jauniebraucēju un reemigrantu bērnu* veiksmīgākai integrācijai. Aptaujas dati tiks izmantoti tikai apkopotā veidā atbalsta veidošanai izglītotājiem.

Lūdzam veltīt 5–7 minūtes laika un atbildēt uz anketas jautājumiem

* reemigrantu bērni – bērni, kas atgriezušies skolā Latvijā pēc mācībām citās valstīs.

1. Vai Jūsu skolā mācās/ir mācījušies bērni, kas ieradušies Latvijā no citām valstīm vai atgriezušies skolā pēc mācībām citās valstīs? (iespējamās vairākas atbildes)

- jā, mācās šobrīd
- jā, ir mācījušies pēdējo 3 gadu laikā
- ir mācījušies īslaicīgi
- nē (pāriet uz 7. jautājumu)

2. Lūdzu, īsi aprakstiet, kādas darbības/aktivitātes/pasākumi tiek veikti, uzņemot skolā jauniebraucēju un/vai reemigrantu bērnus?

.....

.....

.....

3. Kurus no nosauktajiem atbalsta pasākumiem Jūsu skola sniedz jauniebraucēju un reemigrantu bērniem? (iespējamās vairākas atbildes)

- papildu stundas/konsultācijas vienā mācību priekšmetā
- papildu stundas/konsultācijas vairākos mācību priekšmetos
- cieša sadarbība ar vecākiem
- izglītības programmas individuālā apguves plāna izstrāde
- pārrunas ar skolotāju kolektīvu par bērna vajadzībām
- pasākumi klases kolektīvam, kurā bērns mācās (iepazīstināšana, saliedēšana u. c.)
- cits (lūdzu, ierakstīt):.....

4. Kas Jūsu skolā ir iesaistīti atbalsta pasākumu sniegšanā jauniebraucēju un reemigrantu bērniem?

.....

.....

.....

5. Kur līdz šim Jūs esat meklējuši un guvuši atbalstu, resursus jauniebraucēju un reemigrantu bērnu veiksmīgākai iekļaušanai izglītības procesā? (iespējamās vairākas atbildes)

- konsultējāties ar citu skolu kolēģiem, kam ir pieredze šajā darbā
- apmeklējām pedagogu profesionālās pilnveides kursus
- izmantojām Latviešu valodas valsts aģentūras (www.valoda.lv) metodiskos materiālus darbam ar jauniebraucējiem internetā, grāmatas, izdevumus

- d) izmantojām resursus no Facebook grupas "Dalīsimies pieredzē"
- e) meklējām/izmantojām konsultācijas un metodiskos materiālus nevalstisko organizāciju, kas strādā ar jauniebraucējiem, mājaslapās
- f) neesam meklējuši atbalstu
- g) citi resursi/atbalsts

6. Miniet lietderīgākos resursus darbam ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem!

7. Kā Jūs vērtējat, vai Jūsu skola ir/būtu piemērota mācību iestāde jauniebraucēju un reemigrantu bērniem

- a) jā
- b) daļēji
- c) nē
- d) grūti atbildēt

8. Kāds atbalsts/palīdzība skolai, pedagogiem ir nepieciešams veiksmīgam darbam ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem?

9. Lūdzam norādīt iestādes e-pastu, uz kuru tiks nosūtīti izpētes rezultāti

Paldies par piedalīšanos!

RĪGAS DOME
IZGLĪTĪBAS, KULTŪRAS
UN SPORTA DEPARTAMENTS

Šī publikācija ir sagatavota projekta „Gūstot labumu no attīstības (AMITIE CODE-Capitalizing On Development)” ietvaros. Projektu īstenoja Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments sadarbībā ar Latvijas Cilvēktiesību centru Eiropas Komisijas programmas „Nevalstiskais sektors un vietējās pašvaldības – Sabiedrības apziņas paaugstināšana par attīstības un izglītības jautājumiem attīstībai Eiropā” ietvaros. Projekta mājas lapa: <http://amitiecode.eu/>

Par šī dokumenta saturu pilnībā atbild Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli.

mūsu pasaule
mūsu cieņa
mūsu nākotne

MIGRĀCIJA
UN TIESĪBAS:
VEIDOJOT
NĀKOTNI
KOPĀ

RĪGAS DOMES
IZGLĪTĪBAS, KULTŪRAS
UN SPORTA DEPARTAMENTS

Makets un druka: SIA “UnitedPress Tipogrāfija”

© Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments, 2017

K.Valdemāra iela 5, Rīga, LV-1010 Tālr.: 67026816, iksd@riga.lv

www.iksd.riga.lv